

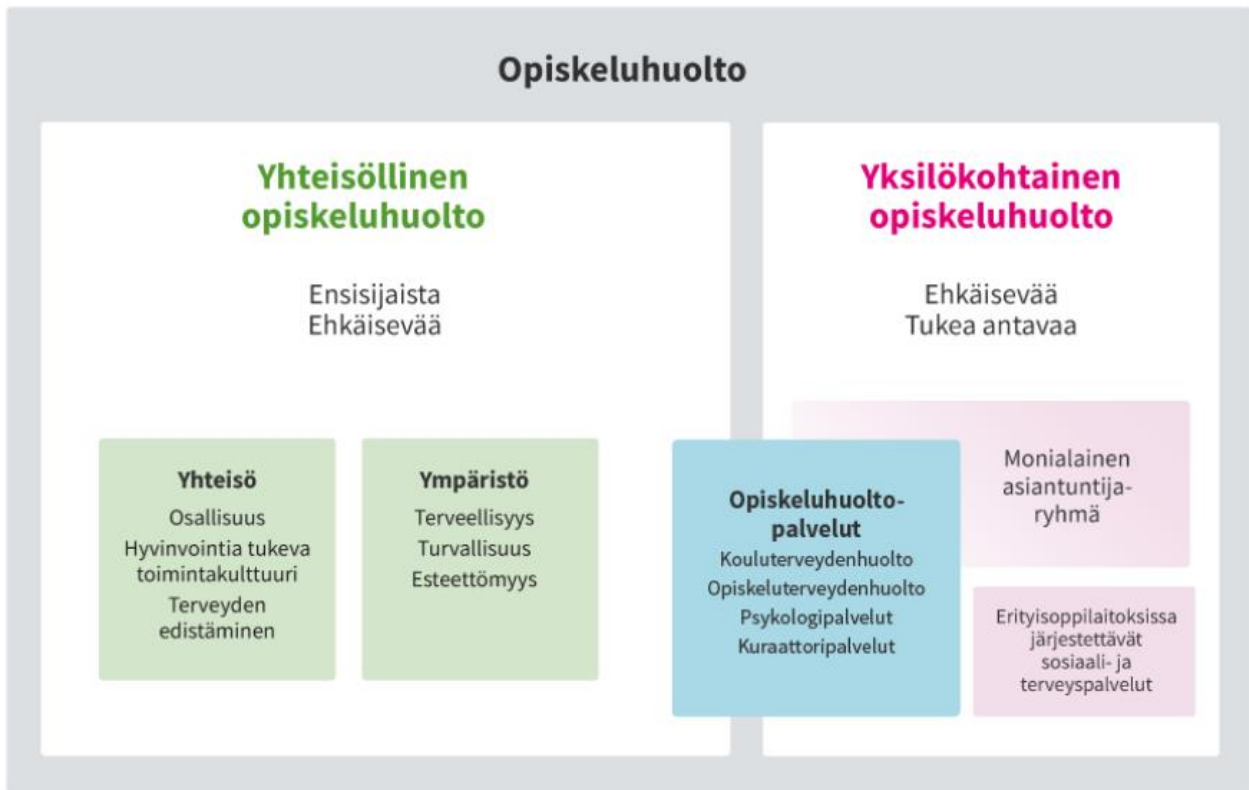
Mäntsälän lukion opiskeluhooltosuunnitelma 2023

OPETUKSEN JÄRJESTÄJÄN OPISKELUHUOLTOSUUNNITELMA, LUKIOKOULUTUS

Sisällysluettelo

OPETUKSEN JÄRJESTÄJÄN OPISKELUHUOLTOSUUNNITELMA, LUKIOKOULUTUS	1
1. OPISKELUHUOLLON KOKONAISTARVE JA KÄYTETTÄVISSÄ OLEVAT OPISKELUHUOLTOPALVELUT	3
2. KOULUYHTEISÖN TOIMENPITEET YHTEISÖLLISEN OPISKELUHUOLLON EDISTÄMISEKSI	3
2.1 Opiskelijoiden ja lukioyhteisön hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden seuraamisen käytännöt ja keskeiset tulokset	4
2.2 Oppilaitoskohtaisten opiskeluhooltoryhmien johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat	5
2.3 Koulutukseen osallistumisen seuranta, poissaolojen ehkäiseminen ja niihin puuttuminen.....	6
2.4 Tupakkatuotteiden ja muiden päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen.....	6
2.5 Yhteistyö ja käytänteet oppilaitosympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa	8
3. TOIMENPITEET TARVITTAEN TUKITOIMINEN JÄRJESTÄMISEKSI (YKSILÖKOHTAINEN OPISKELUHUOLTO)	11
3.1 Opiskelijan ohjautuminen opiskeluhooltopalveluihin	11
3.2 Yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen	12
3.3. Opiskeluhooltokertomuksen laatiminen ja säilyttäminen.....	13
3.4 Tarvittavan opiskeluhoollon järjestäminen kurinpitotoiminen ja opetuksen epäämisen yhteydessä	14
3.6 Opiskelijan koulupäivän aikaisen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittamisen käytänteet oppilaitoksessa	15
3.7 Opiskeluterveydenhuollon sairaanhoitopalvelujen järjestämistapa ja ohjaus niihin hakeutumiseksi	15
4. YHTEISTYÖN JÄRJESTÄMINEN OPISKELIJOIDEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ SEKÄ OPPILAITOKSESSA TYÖSKENTELEVIEN JA MUIDEN OPISKELIJOIDEN HYVINVOINTIA TUKEVIEN TAHOJEN KANSSA.....	15
4.1 Opiskelijoiden, huoltajien, opetustoimen henkilöstön ja opiskeluhooltopalvelujen osallisuus koulutuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelman laatimiseen ja yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttamiseen.....	15
4.2 Lukion opetus- ja muun henkilöstön perehdytys sekä osaamisen vahvistaminen yhteisöllisessä työssä ..	15
4.3 Yhteistyö koulun ulkopuolisten yhteistyötahojen kanssa	16
4.5 Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoollon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen opiskelijoille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyötahoille.....	16
5. SUUNNITELMAT OPPILAJEN SUOJAAMISEKSI VÄKIVALLALTA, KIUSAAMISELTA JA HÄIRINNÄLTÄ SEKÄ KRIISISUUNNITELMA.....	16
5.1 Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä	16
5.2 Toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa (Kriisisuunnitelma).....	29
6. LIITTEET	32

Opiskeluhoolto on oppilaitoksien lakisääteistä työtä, jolla edistetään, ylläpidetään ja luodaan edellytyksiä oppilaan ja opiskelijan oppimiselle, terveydelle ja hyvinvoinnille. Opiskeluhoitotyö voi olla yhteisöllistä tai yksilökohtaista. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on ensisijaista ja ehkäisevää, se kuuluu kaikille. Yksilökohtainen opiskeluhoolto on ehkäisevää ja tukea antavaa.

Kuva 1. Opiskeluhoollon kokonaisuus ¹

Opetuspalvelut ja sosiaali- ja terveystoimi toimivat opiskeluhoollossa suunnitelmallisessa monialaisessa yhteistyössä, yhdessä opiskelijoiden, heidän huoltajiensa ja muiden tarvittavien yhteistyötahojen kanssa.

Opiskeluhoollon tavoitteena on edistää oppilaiden, kouluyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia, kodin ja koulun yhteistyötä sekä opiskelijoiden osallisuutta. Tavoitteena on myös turvata yksilökohtainen varhainen tuki kaikille sitä tarvitseville.

¹ <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto> (1.6.2023)

1. OPISKELUHUOLLON KOKONAISTARVE JA KÄYTETTÄVISSÄ OLEVAT OPISKELUHUOLTOPALVELUT

Opiskeluhoillon kokonaistarve tarkoittaa koulu- ja opiskeluterveydenhuillon sekä kuraattori- ja psykologipalveluiden kokonaistarvetta kouluyksiköittäin henkilötyövuosina. Kokonaistarpeen arvioinnissa huomioidaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1146/2021) mitoitukset, THL:n terveydenhoitajien mitoitussuosituks^{et} sekä alla esitetyt huomioitavat seikat. Kokonaistarpeen arviointi toteutetaan yhteistyössä Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen kanssa.

Mäntsälässä opiskeluhoiltopalvelujen kokonaistarpeessa huomioidaan

- yhteisöllinen ja yksilökohtainen työ sekä opiskeluhoillon yhteistyössä tarvittavat resurssit
- kouluyksiköiden määrä, kunkin koulun oppilasmäärä ja toimintaympäristön erityispiirteet, esim. lastensuojelulaitosten määrä, Pornaisten vaativan erityisen tuen oppilaat
- oppilaiden ikäjakautuma, tehostetun ja erityisen tuen oppilaiden lukumäärä, suomen kieltä opettelevien oppilaiden lukumäärä
- paikallinen lasten ja nuorten terveyttä, hyvinvointia ja elinoloja koskeva seurantatieto (esimerkiksi kouluterveyskysely, THL:n indikaattorit, opa-tiedonkeruu, TEA-viisari)
- palvelujen riittävyys, terveystarkastusten toteutuminen, henkilöstömitoitukset ja palvelujen järjestäminen määrääjassa.

Liitteessä 1 Mäntsälän lukion opiskeluhoillon kokonaistarve ja käytettävissä olevat resurssit.

2. KOULUYHTEISÖN TOIMENPITEET YHTEISÖLLISEN OPISKELUHUOLLON EDISTÄMISEKSI

Yhteisöllinen opiskeluhoito on opiskeluhoillon ensisijainen toteuttamismuoto. Yhteisöllisellä opiskeluhoillolla tarkoitetaan koko koulu yhteisöä tukevaa yhteisöllistä työtä: toimintakulttuuria ja niitä toimia, joilla edistetään opiskelijoiden oppimista, terveyttä, hyvinvointia, vuorovaikutusta, osallisuutta, ympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta sekä esteettömyyttä. Yhteisöllinen opiskeluhoiltotyön sisältöä on kuvattu kuvassa 2, yhteisöllisen opiskeluhoiltotyön sisältöalueita.

KUVA 2. Yhteisöllisen opiskeluhooltotyön sisältöalueita²

2.1 Opiskelijoiden ja lukioyhteisön hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden seuraamisen käytännöt ja keskeiset tulokset

Lukion henkilökunnalla on ensisijainen vastuu kouluyhteisön hyvinvoinnista. Yhteisöllistä opiskeluhoiltoa toteuttavat kaikki koulun ja opiskeluhoillon toimijat. Kaikkien opiskelijoiden kanssa työskentelevien sekä opiskeluhoiltopalveluista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä opiskelijoiden ja kouluyhteisön hyvinvointia sekä kotien ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä.³

Opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Koulutuksen järjestäjän tulee suojata opiskelijaa kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä (Lukiolaki 40 §). Turvalliseen opiskeluympäristöön kuuluvat

² <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto/yhteisollinen-opiskeluhoolto> (1.6.2023)

³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 4 § 2 mom.

fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Opetuksen järjestämisessä lähtökohtana on sekä opiskelijoiden että henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Kouluympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta sekä koulu yhteisön hyvinvointia edistetään ja seurataan jatkuvasti. Niitä arvioidaan kolmen vuoden välein toteutettavissa tarkastuksissa. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös koulukuljetuksia, tapaturmien ennaltaehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat.

Koulurakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta. Koulu yhteisöllä tulee olla yhtenäiset toimintatavat eri oppimisympäristöissä tapahtuvaa opetusta ja välitunteja varten. Oppiaineiden opetukseen laadittuja turvallisuusohjeita noudatetaan. Opetuksen järjestäjä varmistaa myös, että opiskelijan oppimisympäristö on turvallinen myös oman oppilaitoksen ulkopuolisissa tiloissa, kuten esimerkiksi korkeakouluvierailuilla.

Mäntsälässä toimii opetuksen järjestäjän monialainen opiskeluhoillon ohjausryhmä (KOHO). Se vastaa osaltaan opiskeluhoillon palveluiden järjestämisen ja opiskeluhoillon edellyttämän työn ja vastuunjaon sekä yhteistyön koordinoimisesta. KOHO vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen suunnitelman laatimisesta ja opiskeluhoillon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioimisesta. KOHO:n jäsenistö määrittää yhteistyössä Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen (Keusote) kanssa. Jäsenistö kuvataan tarkemmin Mäntsälän lukion opiskeluhoillon käytäntöoppaassa. Opetuksen järjestäjän monialainen opiskeluhoiltoryhmä (KOHO) arvioi omaa toimintaansa säännöllisesti ja seuraa lukion opiskeluhoiltotyön tilannetta.

2.2 Oppilaitoskohtaisten opiskeluhoiltoryhmien johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoiltoryhmä vastaa koulun opiskeluhoillon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioimisesta. Oppilaitoskohtaista opiskeluhoiltoryhmää johtaa rehtori.

Lukion opiskeluhoiltoryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista päättävät tarkemmin yhdessä koulukohtainen opiskeluhoiltoryhmä, opetuksen järjestäjä ja opiskeluhoillon palveluja tuottava Keski-Uudenmaan hyvinvointialue (Keusote). Opiskeluhoiltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita.

Lukion opiskeluhoiltoryhmän keskeinen tehtävä on koulu yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen opiskeluhoillon toteuttaminen ja kehittäminen.

Lukion käytössä on opiskeluhoillon toteuttamiseksi opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalvelu sekä opiskeluterveydenhuollon palvelu.

Lukion opiskeluhoiltoryhmän keskeinen tehtävä on oppilaitos yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen opiskeluhoillon toteuttaminen ja kehittäminen.

Oppilaitoskohtaista yhteisöllistä opiskeluhoiltotyötä ohjaa yhteisöllisen hyvinvointityön suunnitelma sekä tämä opiskeluhoiltosuunnitelma. Hyvinvointityötä arvioidaan säännöllisesti yhteisöllisen opiskeluhoiltoryhmän kokousten yhteydessä. Kokouksista laaditaan muistio.

2.3 Koulutukseen osallistumisen seuranta, poissaolojen ehkäiseminen ja niihin puuttuminen

Mäntsälän lukiokoulutuksessa halutaan järjestää turvallinen ja hyvinvoiva kouluarki kaikille lukiossa opiskeleville ja työskenteleville. Hyvä ja turvallinen koulupäivä luodaan koko lukioyhteisön yhteisöllisyyden ja kuulumisen tunteen tietoisella vahvistamisella. Kouluarkeen rakennetaan kohtaamisen hetkiä, joissa jokainen opiskelija voi tulla haluamallaan tavalla nähdyksi ja kohdatuksi. Myös opiskelijoiden aito osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet ovat hyvinvoivan lukioyhteisön tunnusmerkkejä. Lukio kirjaa opiskelijan osallisuuden toteutumisen käytänteet vuosittain lukuvuosisuunnitelmaan.

Lukion järjestyssäännöt muodostavat perustan koulussa toimimiselle ja hyvälle, toiset huomioon otta-
valle käyttäytymiselle.

Hyvässä ja turvallisessa oppilaitoksessa huolehditaan myös riittävästä tiedonkulusta ja tiedottamisesta kaikkien koulun arkeen kuuluvien tahojen, myös kodin ja muiden sidosryhmien kanssa. Tämän tavoitteenä on lisätä luottamusta lukiossa toimivien ja opiskelijoiden hyvinvointiin vaikuttavien toimijoiden kesken.

Ohjautumisesta opiskeluhoルトopalveluihin sekä yhteistyöstä terveystarkastusten yhteydessä kuvataan opetuksen järjestäjän opiskeluhoルトosuunnitelmassa.

Opiskelijan tulee osallistua opetukseen, jollei hänen poissaololleen ole perusteltua syytä (lukiolaki 30 §). Luvattomia poissaoloja ei sallita. Ennalta tiedossa oleviin poissaoloihin tulee hakea lupa hyvissä ajoin lukion järjestyssääntöjen ohjeiden mukaisesti. Opiskelijan on selvitettävä poissaolonsa syy välittömästi lukioon palattuaan järjestyssäännöissä määritellyllä tavalla. Poissaoloja ennaltaehkäistään luomalla opiskelijoille turvallinen ja viihtyisä opiskeluympäristö.

Opettajat merkitsevät poissaolot Wilmaan viipymättä. Ryhmänohjaaja seuraa säännöllisesti opiskelijoiden poissaoloja. Luvattomiin ja huolta herättäviin poissaoloihin puututaan heti ja ryhdytään opiskeluhoல்லolisiin toimenpiteisiin.

Luokka- ja lukiotasoisia poissaotietoja ja seurataan lukukausittain yhteisöllisessä opiskeluhoルトoryhmässä. Erityisesti kiinnitetään huomiota muutoksiin poissaoloissa, jotta voidaan käynnistää tarvittavat tukitoimet.

Ensisijainen vastuu yksittäisten opiskelijan poissaolojen seurannasta on aineenopettajalla ja ryhmänohjaajalla. Rehtori vastaa siitä, että opettaja ja ryhmänohjaaja seuraavat poissaolojen kertymistä. Yksilökohtaisia poissaoloja käsitellään mm. yksilökohtaisessa monialaisessa asiantuntijaryhmässä.

Opetuksen järjestäjä seuraa koulujen poissaolotilastoja puolivuositain monialaisessa opetuksen järjestäjän opiskeluhoルトoryhmässä (KOHO), joka myös seuraa jatkuvasti toimintamallia keräten tietoa ja palautetta järjestelmällisesti. Hyvinvointialueen toimijat kehittävät toimintamallia yhteistyössä.⁴

2.4 Tupakkatuotteiden ja muiden päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen

Mäntsälän lukion tavoitteena on yhteistyössä kotien ja muiden tahojen kanssa antaa opiskelijoille sellaisia valmiuksia, että he eivät elämässään vahingoita päihteillä itseään eivätkä muita. Lukion päihdetyön toimintaohjelman tarkoitus on olla tukena terveiden elämäntapojen edistämisessä ja päihteiden väärinkäytön ehkäisemisessä. Samalla ohjelma sisältää ohjeita siitä, miten päihteiden epäiltyyn tai todettuun käyttöön, hallussapitoon ja välittämiseen puututaan. Ohjelman on valmistellut lukion opiskeluhoルトohenkilöstö ja valmisteluprosessissa on kuultu opettajakunnan, opiskelijakunnan ja vanhempien näkemyksiä.

---

⁴ Mäntsälän perusopetuksen opetussuunnitelma luku 5

Tavoitteet

Tavoitteena on

- Luoda ja ylläpitää turvallinen ja terveellinen oppimis- ja työympäristö, jossa korostuvat avoin ja myönteinen elämänsen, tulevaisuudenusko sekä vastuullisuus lähimmäisistä ja yhteisöstä. Näin pyritään ennaltaehkäisemään tilanteita, joissa esiintyy päihteiden tarjontaa tai niiden käyttöä.
- Tiedottaa päihteisiin liittyvistä asioista oppilaitosyhteisölle.
- Osata ennaltaehkäistä päihdeongelmia.
- Osata tunnistaa, auttaa ja puuttua tarkoituksenmukaisin keinoin päihdeongelmaan ja ohjata apua tarvitseva henkilö asianmukaiseen hoitoon.
- Toimia yhdessä luottamuksella.

Tupakka- ja päihdelainsäädännön määräykset

Tupakkalaki

- Tupakkatuotteen sekä suora että epäsuora mainonta on kielletty (68 §).
- Tupakkatuotetta tai tupakointivälinettä ei saa elinkeinotoiminnassa myydä eikä muutoin luovuttaa henkilölle, joka on 18 vuotta nuorempi (53 §).
- Tupakointi on kielletty mm. (74 §:n 3 momentti)
  - o oppilaitosten nuorille tarkoitetuissa sisätiloissa sekä niiden pääasiassa 18 vuotta nuoremmille tarkoitetuilla ulkoilualueilla
  - o virastojen ja viranomaisten sekä niihin verrattavien julkisten laitosten yleisölle ja asiakkaille varatuissa sisätiloissa
  - o työyhteisöjen yhteisissä ja yleisissä sekä asiakkaille tarkoitetuissa sisätiloissa.

Alkoholilaki

- Alaikäisen alkoholin käytön kieltää alkoholilaki (mm. 37 §).
- Alle 18-vuotiaita koskevia säädöksiä:
  - o ei oikeutta pitää hallussaan mitään alkoholijuomia.
  - o ei saa anniskella eikä myydä alkoholijuomia.
  - o alkoholijuomien välittäminen korvauksettakin on kielletty: rangaistuksena sakkoa tai enintään 6 kuukautta vankeutta.
  - o alkoholijuomien välittämisestä korvausta vastaan sakkoa tai enintään 2 vuotta vankeutta.

Huumausainelaki

Huumausaineen tuotanto, valmistus, maahantuonti, maastavienti, jakelu, kauppa, hallussapito ja käyttö on kiellettyä muihin kuin lääkinällisiin, tieteellisiin tai huumausainerikosten ehkäisemistä tai tutkintaa edistäviin tarkoituksiin (5 § yleiskielto).

Koulun järjestyssääntö

Koulun järjestyssäännöissä sanotaan:

Jos opiskelijalla on hallussaan koulussa päihteitä, opettaja ilmoittaa heti rehtorille. Alkoholi pyydetään luovuttamaan huoltajalle toimitettavaksi, muut päihteet toimitetaan poliisille. Päihteiden vaikutuksen alaisena olevan opiskelijan kohdalla toimitaan Mäntsälän lukion kriisiohjeiden mukaan.

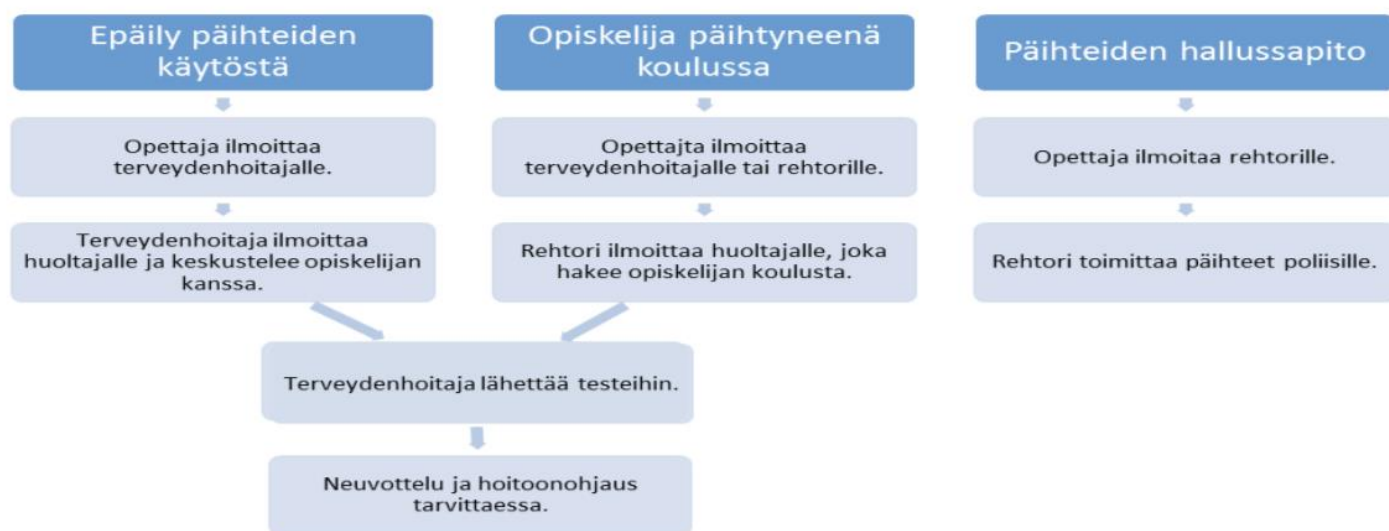

Ennaltaehkäisy

Nuorilla on oikeus saada tietoa päihteistä, niiden vaikutuksista ja vaaroista.

- Päihdetietoutta annetaan eri oppiaineissa opetussuunnitelman mukaisesti. Lisäksi asiasta keskustellaan silloin, kun päihdeasiat nousevat esille esimerkiksi luokkatilanteissa tai julkisessa keskustelussa.
- Päihdetietoutta annetaan keskitetysti terveystiedon opetuksen yhteydessä lukiossa.
- Yhteistyö vanhempien kanssa on päihdetyössä erityisen tärkeää. Lukion vanhempainilloissa ja ryhmäkohtaisissa tilaisuuksissa varataan opiskeluasioiden lisäksi aikaa avoimelle keskustelulle nuoren kehityksestä, perhe-elämästä, vapaa-ajan viettämisestä ja päihdekäytännöistä.
- Kouluterveydenhuollon terveystarkastuksien yhteydessä keskustellaan myös tupakasta/nuuskasta ja muista päihteistä.
- Ulkopuolisia asiantuntijoita voidaan käyttää luokkaopetuksessa, vanhempainiltojen asiantuntijoina sekä opettajien ja muun henkilökunnan koulutuksessa.

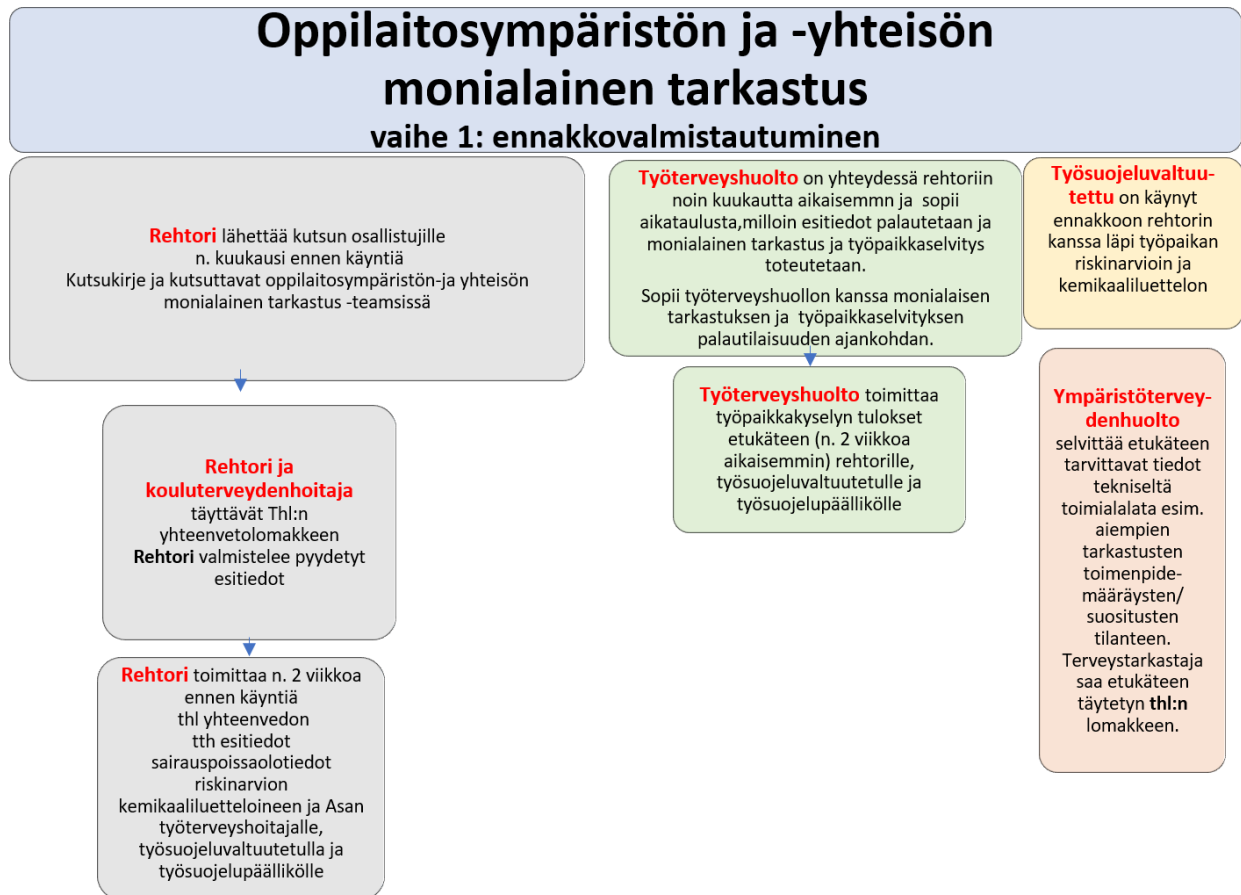
Toimenpiteet päihteidenkäyttötilanteissa

2.5 Yhteistyö ja käytännöt oppilaitosympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa

Mäntsälän oppilaitoksissa toteutetaan oppilaitosympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden monialaiset tarkastukset kolmen vuoden välein. Tukipalveluiden erityisasiantuntijan vastuulla on vuosittain varmistaa tarkastusaikataulut.

Tarkastukset jakautuvat kahteen vaiheeseen: ennakoivaksi valmistautumisvaiheeseen sekä työpaikkakäyntiin ja raportointiin. Mäntsälässä tarkastus etenee seuraavasti (kuvat 3 ja 4):

Oppilaitosympäristön ja -yhteisön monialainen tarkastus

Vaihe 2; työpaikkakäynti ja raportit

Jokainen osallistuja on **perehtynyt huolella ennakkoon** saatuun aineistoon, jolloin ohjelman ja aikataulun mukainen eteneminen onnistuu.

Thl:n lomakkeesta tuodaan esille vain keskeiset nostot, joista rehtori ja kouluterveydenhoitaja ovat ennakkoon sopineet.

Työterveyshuolto käy läpi työpaikkakäynnin tulokset.

Tässä vaiheessa **mukana** rehtorin ja kouluterveydenhoitajan lisäksi työterveyshoitaja, työsuojeluvaltuutettu, terveystarkastaja ja työsuojelupäällikkö.

Kun siirrytään terveystarkastuksen ja toimitilapalveluiden asioihin, mukaan tulevat myös kiinteistöhoitajat, työpäällikkö ja toimitilapäällikkö. Tässä yhteydessä varsinainen työpaikkakierros tehdään erityisesti niihin kohteisiin, jotka nousivat esille yhteisessä keskustelussa. Lisäksi kohteissa käyntiä määrittää ympäristöterveydenhuollon ohjeet.

Varsinaisella oppilaitoskäynnillä mukana on myös henkilöstöä, oppilasedustaja, huoltajaedustaja (eivät mukana työterveysosiossa)

Käynnin puheenjohtajana toimii työsuojelupäällikkö.

Työterveyshuolto toimittaa monialaisen tarkastuksen ja työpaikkaselvitysraportin 2 viikon kuluessa rehtorille, työsuojeluvaltuutetulle ja työsuojelupäällikölle. **Työsuojeluvaltuutettu** kirjaa omat havaintonsa ja ne voidaan liittää työterveyshuollon työpaikkaselvitykseen sellaisenaan.

Thl lomake toimitetaan kaikille osallistujille soveltuvin osin

Ympäristöterveydenhuollon raportti toimitetaan kaikille osallistujille

Työterveyshuollon monialaisen tarkastuksen ja työpaikkaselvityksen palautetilaisuudessa henkilöstölle ovat mukana työsuojeluvaltuutettu ja työsuojelupäällikkö.

Thl-lomakkeen ja ympäristöterveydenhuollon keskeiset havainnot rehtori käy läpi henkilöstön kanssa työpaikkakokouksessa.

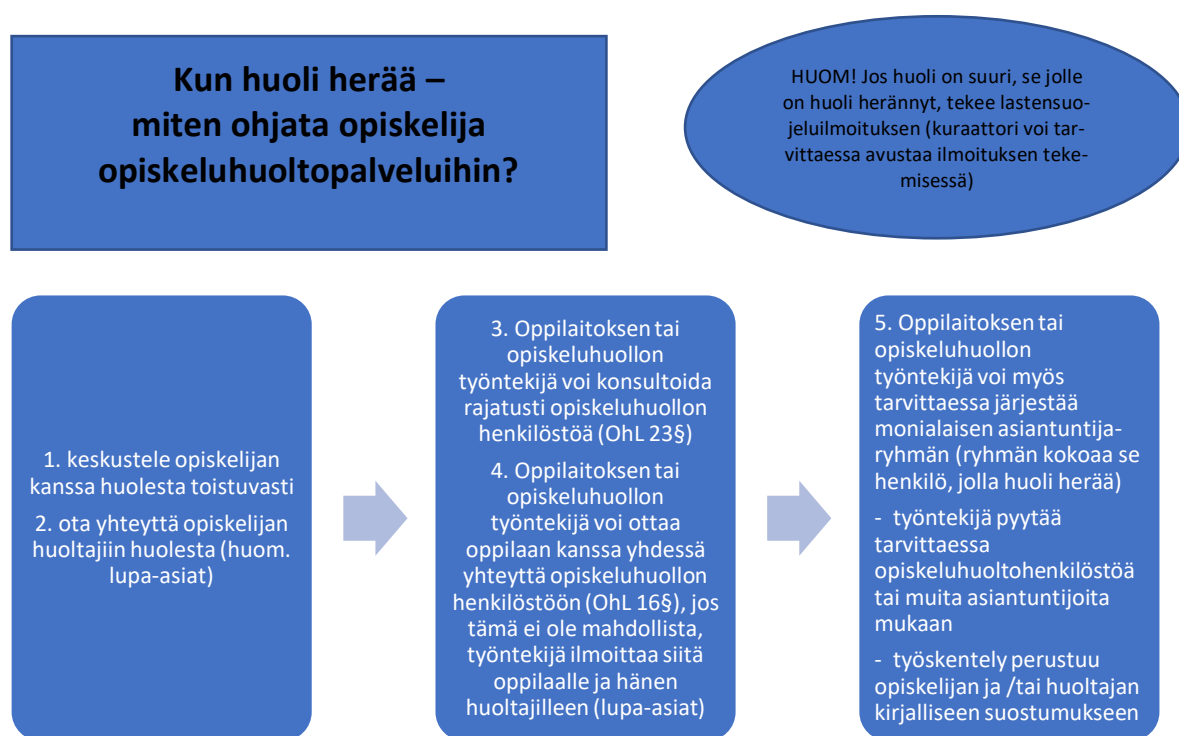
Tarkastuksen jatkotoimille sovitaan vastuutahot ja aikataulut. Oppilaitoksen opiskeluhooltoryhmän vastuulle kuuluvat erityisesti oppilaitosyhteisön hyvinvointiin liittyvät jatkotoimet. Jatkotoimien etenemistä seurataan oppilaitoksen opiskeluhooltoryhmässä vuosittain osana yhteisöllisen opiskeluhoollon seuranta. Opiskeluhoollon varmistaa seurannan toteuttamisen sovitun aikataulun mukaisesti. Tarkastuksen ja seurannan tiedot, löydökset ja sovitut toimet dokumentoidaan tähän tarkoitukseen laadituille sähköisille lomakkeille. Ne kokoavat tarkastuksen sisällön yhteen oppilaitoksen näkökulmasta. Dokumentit jaetaan kaikille toimijoille. Opiskeluhoollon huolehtii asiakirjojen arkistoinnista.

3.TOIMENPITEET TARVITTAEN TUKITOIMINEN JÄRJESTÄMISEKSI (YKSILÖKOHTAINEN OPISKELUHUOLTO)

3.1 Opiskelijan ohjautuminen opiskeluhooltopalveluihin

Jos lukion työntekijä arvioi, että oppilas tarvitsee opiskeluhooltopalveluja, hänen on otettava viipymättä yhteyttä opiskeluterveydenhuollon työntekijään taikka opiskeluhoollon psykologiin tai kuraattoriin yhdessä oppilaan kanssa. Hänen antamiensa tietojen perusteella arvioidaan oppilaan tuen tarvetta.

Lukion henkilökunnan aloitteesta tapahtuva ohjautuminen opiskeluhoollon palveluihin kuvataan kuvassa 5 - Miten ohjata oppilas opiskeluhooltopalveluihin.

Kuva 5. Miten ohjata opiskelija opiskeluhooltopalveluihin

Kouluterveydenhoito

Opiskeluterveydenhuollon tavoitteena on seurata, tukea ja edistää opiskelijan tervettä kasvua ja kehitystä, hyvinvointia ja opiskelukykyä. Tavoitteena on tunnistaa opiskelijan varhaisen tuen tarpeet ja järjestää tarvittava tuki sekä ohjata jatkohoitoon ja tutkimuksiin.

Terveystarkastuksen toteuttama terveystapaaminen pyritään tekemään lukion ensimmäisen tai toisen opiskeluvuoden aikana. Kutsuntaikäisten ennakkoterveystarkastus tehdään pääsääntöisesti opiskeluterveydenhuollossa. Lääkärintarkastus tehdään tarvittaessa opiskeluhoiton työntekijän arvioon perustuen. Lääkäri tekee opiskeluterveydenhuollossa terveystarkastuksia ja opiskelukykyarvioita sekä hoitaa opiskelukykyyn vaikuttavia sairauksia.

Seksuaaliterveysneuvonta ja raskaudenehkäisyasiat hoidetaan opiskeluterveydenhuollossa. Opiskelijan suostumuksella tehdään myös perhe- ja verkostotyötä. Terveystarkastaja voi kuulua opiskelijan tuen tarpeen selvittämiseksi ja opiskeluhoiton palvelujen järjestämiseksi yksilökohtaisesti koottavaan monialaiseen asiantuntijaryhmään.

Opiskeluterveydenhuollon ajanvaraukseen ja palveluneuvontaan saa yhteyden arkisin. Ei kiireellisissä asioissa opiskelija voi varata ajan oman terveystarkastajan tilanearvioon puhelimitse tai Wilman kautta. Tarkat vastaanottoajat ilmoitetaan lukion Wilmassa ja vastaanottohuoneen ovesa.

Sairaanhoito

Opiskeluterveydenhuollossa toimii terveystarkastajan päivystysvastaanotto lukiolla niinä päivinä, kun terveystarkastaja on lukiolla. Lääkärin apua tarvitsevat ohjataan terveyskeskukseen.

Koulupäivän aikana sairastuneet ohjataan opettajan arvion perusteella kotiin, opiskeluterveydenhuoltoon tai omaan terveyskeskukseen, jossa 18 vuotta täyttäneiltä peritään terveyskeskusmaksu. Hoitajan käynnit opiskeluterveydenhuollossa ovat maksuttomia.

Kokonaisvastuu sairauden hoidosta ja lääkkeiden antamisesta on aina nuoren vanhemmilla tai täysi-ikäisellä itsellään. Huoltajan/opiskelijan tehtävä on kertoa oppilaitokselle sellaisista nuoren sairauksista, jotka vaativat erityisjärjestelyjä.

Ohjautuminen opiskeluhoiton psykologille tai kuraattorille

Oppilas, opiskelija tai huoltaja voi ottaa yhteyttä opiskeluhoiton psykologiin soittamalla, lähettämällä Wilma-viestin tai sähköpostin tai tulemalla käymään työntekijän luona. Mikäli yhteydenottajana toimii muu kuin oppilas tai opiskelija itse, tulee yhteydenottajan keskustella yhteydenotosta oppilaan tai opiskelijan kanssa etukäteen sekä saattaa asia myös alaikäisen huoltajan tietoon, ellei laissa toisin säädetä (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 16§).

3.2 Yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen

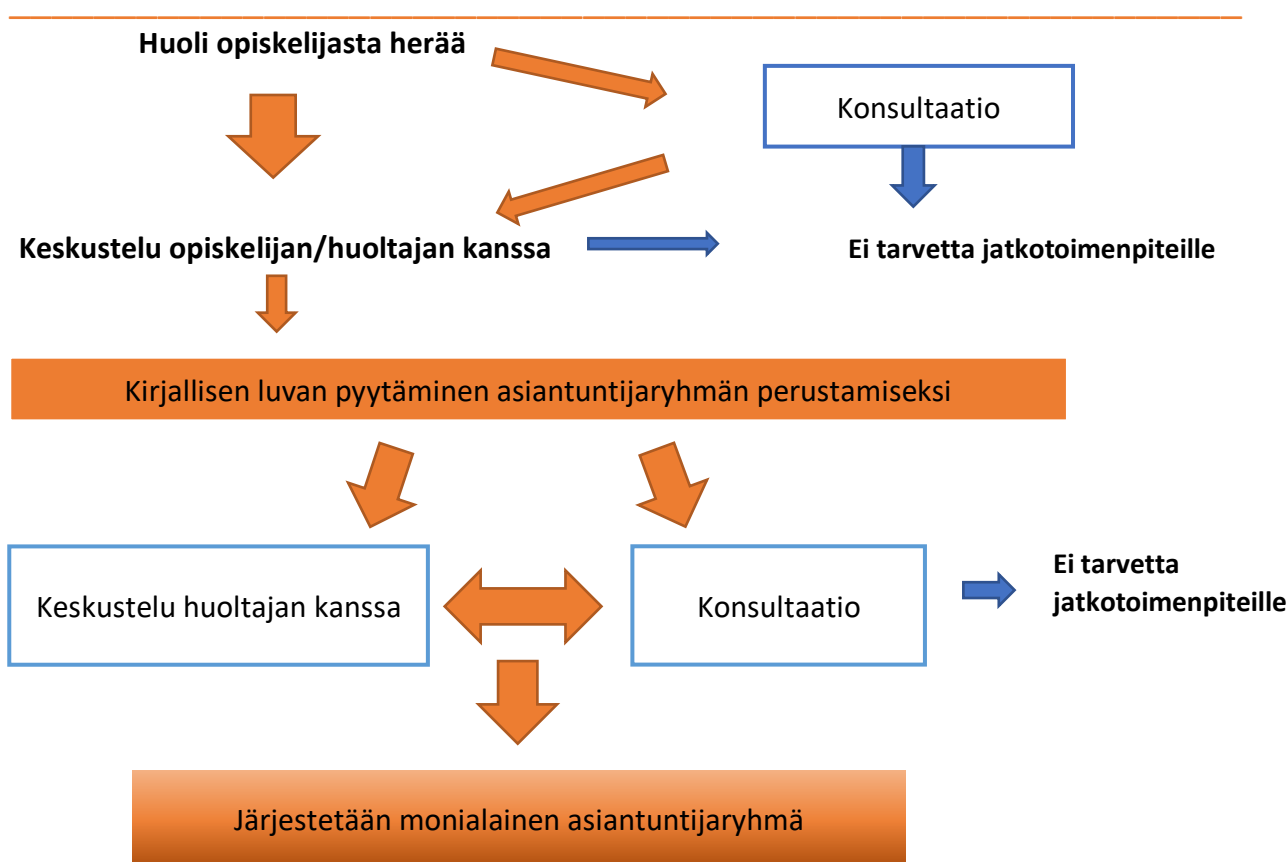
Yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän perustaminen voi olla tarpeellista opiskelijan tuen tarpeen selvittämiseksi ja opiskeluhoiton tuen järjestämiseksi. Ryhmän kokoaa se opetuksen tai opiskeluhoiton työntekijä, jolle huoli on herännyt. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu

tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan.

Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai opiskelijan läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää opiskelijan tai huoltajan kirjallista suostumusta.

Yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän toimintakäytännöt kuvataan tarkemmin Mäntsälän lukion opiskeluhoollon käytänneoppaassa.

Toimintatapa, kun huoli opiskelijasta herää

Kuva 6. Toimintatapa kun huoli opiskelijasta herää

3.3. Opiskeluhooltokertomuksen laatiminen ja säilyttäminen

Kun monialainen asiantuntijaryhmä aloittaa työskentelynsä, sovitaan, kuka on ryhmän vastuhenkilö ja opiskeluhooltokertomuksen kirjaaja. Ryhmän vastuhenkilö voi olla eri henkilö kuin ryhmän kokoaja. Opiskeluhooltokertomuslomake löytyy Wilmasta.

Opiskeluhoルトokertomukselle laaditaan kansilehti. Opiskeluhoルトokertomuksen sisällön määrittää oppilas- ja opiskelijahuoltolain § 20.

Kirjaukset tehdään, jos mahdollista, kokouksen aikana. Kirjauksissa otetaan huomioon opiskeluhoルトon jatkuvuuden ja tarpeellisten tietojen näkökulma ja varmistetaan jo kirjattaessa, että opiskeluhoルトokertomus voidaan tarvittaessa siirtää kokonaisuudessaan salassapitosäännösten estämättä seuraavalle koulutuksen järjestäjälle.

Tavoitteena on, että opiskeluhoルトokertomus tarkistetaan ja allekirjoitetaan kokouksen lopuksi yhteistyössä kaikkien osallistujien kesken. Ryhmä huolehtii, että opiskelija/hoルトaja saa oman kappaleensa opiskeluhoルトokertomuksesta.

Jos sivulliselle annetaan opiskeluhoルトokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on merkittävä mitä tietoja, kenelle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.

Kun oppilas- ja opiskelijahuoltolain 14 §:ssä tarkoitettussa opiskeluhoルトon monialaisessa asiantuntijaryhmässä selvitetään yksittäisen oppilaan opiskeluhoルトon tarvetta tai kun sen jäsenet toteuttavat jo suunniteltuja ja sovittuja yksilöllisiä opiskeluhoルトon tukitoimia, yksilökohtaisen asiantuntijaryhmän vastuuhenkilön on kirjattava ryhmän toimintatavoitteiden kannalta välttämättömät oppilasta koskevat tiedot opiskeluhoルトokertomukseen. Myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet voivat tehdä tällaisia kirjauksia salassapitovelvoitteiden estämättä.⁵

Opiskeluhoルトokertomukset tulostetaan ja säilytetään paperisina lukion arkistossa. Opiskeluhoルトorekisterin vastuuhenkilö on lukion rehtori.

3.4 Tarvittavan opiskeluhoルトon järjestäminen kurinpitotoiminen ja opetuksen epäämisen yhteydessä

Epäämisen yhteydessä oppivelvollisella on oikeus oppilas- ja opiskeluhoルトolaissa (1287/2013) tarkoitettuihin palveluihin.

Lukiolain 41§ mukaisesti opiskelijalle järjestetään mahdollisuus opiskelijan tarvitsemiin opiskeluhoルトon palveluihin kurinpitotoimien yhteydessä. Kurinpitotoimissa kuten opetuksen epäämisen yhteydessä ja kirjallisen varoituksen antaessa opetuksen järjestäjä vastaa ohjauksesta opiskeluhoルトoon lukiolain mukaisesti.

Opetuksen epäämisen yhteydessä oppilaalle järjestetään mahdollisuus keskustella opiskeluhoルトon kuraattorin tai psykologin kanssa. Mikäli toimija ei ole paikalla kyseisessä yksikössä, voidaan työntekijää tavoitella myös puhelimitse. Lisäksi opiskelijalle järjestetään muu hänen tarvitsemansa tuki epäämisen ajaksi ja oppilaan palatessa kouluun. Opiskelijalle tehdään suunnitelma opetukseen palaamisen tueksi. Opiskeluhoルトon toimija osallistuu kutsuttaessa oppilaan tuen suunnitteluun epäämisen ajaksi sekä opetukseen palaamisen tukemiseksi.

Opiskeluhoルトon palvelut ovat opiskelijalle vapaaehtoisia.

---

⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 20 § 3 mom.

3.6 Opiskelijan koulupäivän aikaisen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittamisen käytänteet oppilaitoksessa

Erityisruokavaliokaavake ja -ohjeistus löytyy kunnan kotisivuilta <https://www.mantsala.fi/kasvatus-ja-opetus/perusopetus/koulut/ruokailu/erityisruokavalio-ohje/>. Tieto erityisruokavalioista menee keittiöön terveydenhoitajan kautta.

Huoltajalla/opiskelijalla on vastuu tiedottaa lukiota opiskelijan perussairaudesta. Huoltajan/opiskelijan kanssa sovitaan, miten sairauden ja mahdollisen lääkityksen kanssa toimitaan. Terveydenhoitaja tiedottaa sovitusti lukion henkilökuntaa.

3.7 Opiskeluterveydenhuollon sairaanhoitopalvelujen järjestämistapa ja ohjaus niihin hakeutumiseksi

Sairaanhoitopalveluihin ohjaututaan terveydenhoitajan kautta.

4. YHTEISTYÖN JÄRJESTÄMINEN OPISKELIJOIDEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ SEKÄ OPPILAITOKSESSA TYÖSKENTELEVIEN JA MUIDEN OPISKELIJOIDEN HYVINVOINTIA TUKEVIEN TAHOJEN KANSSA

4.1 Opiskelijoiden, huoltajien, opetustoimen henkilöstön ja opiskeluhoitopalvelujen osallisuus koulutuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelman laatimiseen ja yhteisöllisen opiskeluhoitotoimeen toteuttamiseen

Opiskelijoita, huoltajia, opetustoimen henkilöstä ja opiskeluhoitopalveluiden työntekijöitä on osallistettu opiskeluhoitosuunnitelman laadinnan yhteydessä kyselyin ja luonnoksen kommentoinnin kautta.

Tavoitteena on, että opiskelija ja huoltaja otetaan varhaisessa vaiheessa mukaan yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon. Yhteisöllisen opiskeluhoitotoimeen suunnittelussa ja arvioinnissa voidaan osallisuuden lisäämiseksi hyödyntää sekä opiskelijakunnan hallitusta että lukion johtoryhmää.

Opiskelijoille ja huoltajille tehdään lukuvuosittain kyselyitä, joissa huomioidaan heidän osallisuutensa yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoitotoimeen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.

4.2 Lukion opetus- ja muun henkilöstön perehdytys sekä osaamisen vahvistaminen yhteisöllisessä työssä

Opetuksen järjestäjän monialainen opiskeluhoillon ohjausryhmä (KOHO) koordinoi opiskeluhoillon osaamisen vahvistamista koko kunnan alueella.

Lukion yhteisöllinen opiskeluhoitoryhmä koordinoi ja vastaa rehtorin johtamana työntekijöiden perehdyttämisestä opiskeluhoiltoon ja opiskeluhoitosuunnitelmaan.

4.3 Yhteistyö koulun ulkopuolisten yhteistyötahojen kanssa

Lukiossa tehdään moniammatillista yhteistyötä monien verkostojen kanssa yhteisöllisesti ja yksilökohtaisesti.

Tärkeä opiskeluhoillon yhteistyötaho on Keski-Uudenmaan hyvinvointialue (Keusote), joka vastaa alueella sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämisestä ja tuotannosta vuoden 2023 alusta lähtien. Keusoten tavoite on turvata asukkaille tasa-arvoisesti laadukkaita ja asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveystalveluja. Keusote laatii lasten ja nuorten mielenterveystyön hoitopalveluketjut yhteistyössä kuntien ja erikoissairaanhoidon kanssa. Niitä päivitetään tarpeen mukaan.

Erikoissairaanhoidossa olevan opiskelijan hoitotahon kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä opintojen edistämiseksi. Tarvittaessa hyödynnetään oppivelvollisuuslain suomaa tilapäistä opintojen keskeyttämistä (oppivelvollisuuslaki 7 §).

4.5 Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoillon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen opiskelijoille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyötahoille

Lukio vastaa yhteisöllisen ja yksilökohtaisen oppilashuillon periaatteiden ja menettelytapojen tiedottamisesta opiskelijoille ja huoltajille. Viime kädessä lukion rehtori vastaa tiedonkulusta. Hän tiedottaa myös niitä yhteistyötahoja, joiden kanssa lukio työskentelee yhteistyössä.

Opiskeluhoillon toimijat tiedottavat omasta tehtävänkuvastaan, saavutettavuudestaan ja yhteystiedoista oppilaille, huoltajille, opetushenkilöstölle sekä tarvittaville muille yhteistyötahoille. Lukio huolehtii opiskeluhoillon toimijoiden ajantasaisista yhteystiedoista koulun kotisivuilla. Keusote huolehtii näiden tietojen ajantasaisuudesta kotisivuillaan.

5. SUUNNITELMAT OPPILAIDEN SUOJAAMISEKSI VÄKIVALLALTA, KIUSAAMISELTA JA HÄIRINNÄLTÄ SEKÄ KRIISISUUNNITELMA

5.1 Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä ⁶

Turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen on yksi keskeisistä Opetustalveluiden toimintakulttuurin kehittämisen sisältöalueista. Tavoitteena on turvallinen ja hyvinvoiva kouluyhteisö. Keskeisenä tavoitteena on edistää

⁶ https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/seksuaalinen_hairinta_esittelymateriaali_kouluille_ja_oppilaitoksille.pptx 8.8.2019:

Pyykkönen, Minea - Pyykkönen, Mikko 2019: Seksuaalinen häirintä työpaikalla, s. 117.

positiivisen turvallisuusasenteen muodostumista ja turvallisuustietoisuuden vahvistumista sekä oppilailla että henkilöstöllä. Hyvään turvallisuuskulttuuriin kuuluu oikeat arvot, riittävästi tietoa ja taitoa sekä käytännön tekoja ja toimia. Turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi työtä tehdään yhdessä kunnan sisäisten, hyvinvointialueen ja muiden sisäisten ja ulkoisten kanssa.

Oppilailla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, johon kuuluu fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja pedagoginen turvallisuus. Fyysinen turvallisuus syntyy turvallisesta ja terveellisestä ympäristöstä. Turvalliset rakennukset, rakenteet, kalusteet ja laitteet sekä turvallinen lähiympäristö ovat osa fyysistä turvallisuutta. Sosiaaliseen turvallisuuteen kuuluu jokaisen ihmisen perustarve kuulua joukkoon ja olla osa yhteisöä. Siihen kuuluvat myös osallisuuden, osallistumiseen ja vuorovaikutukseen liittyvät asiat. Lapsella, oppilaalla ja opiskelijalla on oikeus kasvaa psyykkisesti turvallisessa ympäristössä, jossa luotettavalta aikuiselta saa tarvittaessa tukea ja omia tunteita voi ilmaista avoimesti. Pedagoginen turvallisuus muodostuu turvallisesta kasvu- ja oppimisympäristöstä, lapsien ja aikuisten välisistä verkostoista sekä kannustavasta ja tukevasta ohjauksesta.

Koulut harjoittelevat säännöllisesti eri turvallisuuden poikkeamatilanteita. Erilaisia kriisi- ja ongelmatilanteita varten laadittavat suunnitelmat ovat osa oppilaitosten jokapäiväistä turvallisuuskulttuuria ja toiminnan jatkuvuuden turvaamista myös poikkeuksellisissa tilanteissa. Suunnitelmien valmistelu on monialainen ja jatkuva työprosessi. Oppilaiden, opiskelijoiden ja yhteisön hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtiminen on kaikkien kouluyhteisön aikuisten tehtävä.

Toimintamalli on asiakirja, joka edellyttää

- osallistavaa valmistelua
- perehdyttämistä, harjoittelua ja arviointia
- päivittämistä
- tarkoituksenmukaista viestintää ja tiedottamista

Suunnitelmien keskeinen tehtävä on suojata oppilaita. Opettajat ovat avainasemassa erityisesti varhaisessa tunnistamisessa ja ennalta ehkäisevän työn toteutuksessa osana opetusta ja arkea. Osa epätoivotusta käyttäytymisestä, esimerkiksi häirinnästä tapahtuu kouluajan ulkopuolella. Tästä syystä huoltajilla on tärkeä rooli lapsen ja nuoren suojaamisessa koulun ulkopuolisissa kasvuympäristöissä. Tämän edellytyksenä on osallistava ja laadukas kodin ja koulun välinen yhteistyö. Opiskeluhoillon palvelut tarjoavat asiantuntemustaan suunnitelmien sisältöön ja toimeenpanoon, antavat yksilöllistä tukea oppilaille ja opiskelijoille sekä ohjaavat tarvittaessa koulun ulkopuolisten palvelujen piiriin. Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä teemme paikallista sidosryhmäyhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen, nuorisotyön, poliisin, järjestöjen yms. kanssa. Yhteistyötä tehdään sekä opetuksen järjestäjän tasolla että koulun tasolla. Valmistelutyöhön osallistuvat ovat luontevia yhteistyökumppaneita myös suunnitelman toteutuksessa.

Turvallisuustyön organisointi ja johtaminen

Mäntsälän perusopetuksen ja lukiokoulutuksen turvallisuuskansio täydentää opiskeluhoillon suunnitelmaa, jolla edistetään suunnitelmien käytettävyyttä (erillinen suunnitelmakokonaisuus).

Turvallisuuskansiorakenne on nelitasoinen:

1. opetustoimen johdon turvallisuuskansio (rehtorit ja opetuspäällikkö, käytössä 1.8.2023 lukien)
2. yksikön johdon turvallisuuskansio (muokataan, käyttöönotto lv. 2023-2024 aikana)
3. henkilöstön turvallisuuskansio (käyttöönotto lv. 2023-2024 alussa)
4. oppilaiden turvallisuuskansio (käyttöönotto syyskauden 2023 aikana)

Jokaisella koulussa työskentelevällä henkilöllä on käytössään turvallisuuskansio, jota täydennetään tai kehitetään jatkuvasti. Kansio pitää sisällään ohjeistuksia, joissa kuvataan kriisitilanteiden ehkäisyä, niihin varautumista ja toimintatapoja kriisitilanteissa sekä toimintavalmiuksien harjoittelu. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan tämän kokonaisuuden johtamisen periaatteet, yhteistyö sekä työn- ja vastuunjako. Suunnitelmassa kuvataan lisäksi sisäisen ja ulkoisen viestinnän sekä opetuksen järjestäjän ja koulun välisen tiedottamisen periaatteet. Turvallisuuskansio sisältää lisäksi kasvatuskeskusteluja ja kurinpitomenettelytapoja koskevan ohjeistuksen. Turvallisuuskansio toimii osaltaan myös perehdytys- ja koulutusmateriaalina.

Tulosalueen turvallisuustyötä johtaa opetuspäällikkö. Suunnitelmakokonaisuuden kehittämistyötä toteutetaan

yhteistyössä opetuspalveluiden turvallisuuskoordinaattorin ja turvallisuusryhmän kanssa. Yhteistyössä huomioidaan sekä ulkoiset että sisäiset sidosryhmät. Koululla tulee olla sen toiminnasta vastaava rehtori (Pol 37§). Rehtori toimii koulun turvallisuusjohtajana. Rehtori vastaa henkilöstön ja oppilaiden turvallisuuskansion koulukohtaisista sisällöistä. Mäntsälän kunnan jokaisella koululla on koulun henkilökunnasta nimetty turvallisuusvastaava. Koululla toimii, koulun koon mukaan myös turvallisuusryhmä, johon kuuluvat turvallisuusjohtaja (rehtori), turvallisuusvastaava sekä henkilöstön jäsen/jäseniä. Turvallisuusryhmän tehtävänä on tukea ja edistää koulun turvallisuustoiminnan suunnittelua, harjoittelua, arviointia ja kehittämistä. Koulun yhteisöllinen opiskeluhoitoryhmä toimii tarvittaessa koulun kriisiryhmänä.

Jokaisella koululla on käytössään tämän suunnitelman lisäksi erillinen koulukohtainen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Suunnitelmat koskevat sekä oppilaiden keskinäisiä että oppilaiden ja aikuisten välisiä vuorovaikutussuhteita koulussa.

5.1.1 Koulukiusaamisen määritelmä

Koulukiusaamisella tarkoitetaan sitä, että joku oppilas joutuu toistuvasti tai jatkuvasti saman tai muiden luokkien oppilaiden kiusaamisen kohteeksi. Kiusaaminen on tarkoituksellisesti toista vahingoittavaa, erotukseksi leikistä tai tasaveroisten tavanomaisesta nahistelusta. Kiusaajan ja kiusatun välillä vallitsee voimasuhteiden epätasapaino niin, että kiusattu on puolustuskyvytön hyökkääjään nähden.

5.1.2 Mitä on koulukiusaaminen?

5.1.2.1 Koulukiusaamisen tunnistaminen

On tärkeää tiedostaa, että tutkimusten mukaan käytännössä jokaisessa koulussa esiintyy kiusaamista. Kiusaaminen luultavasti jatkuu myös vuodesta toiseen ja jopa työelämään asti, vaikka joskus kiusaaminen saattaa loppua spontaanistikin, kuten esimerkiksi kesäloman jälkeen.

Kiusattu oppilas ei itse välttämättä halua kertoa tulleen kiusatuksi – usein hän pelkää, että tämän seurauksena kiusaaminen pahenee entisestään. Vain osa kiusatuista kertoo kiusaamisesta – todennäköisemmin kotona kuin koulussa.

Vaikka opettaja ei aina huomaakaan kiusaamista, voi hän pyrkiä ottamaan selvää luokan tilanteesta seuraamalla erityisen tarkasti, mitä oppilaiden välillä tapahtuu välitunneilla, koulun käytävillä tai oppituntien alussa ja niiden aikana.

5.1.2.2 Hiljainen kiusaaminen

Hiljainen tai ns. epäsuora kiusaaminen on tavallisin kiusaamisen muoto, jota on usein vaikea havaita. Hiljaista kiusaamista voi olla esimerkiksi

- katseen välttäminen
- tuijottaminen
- merkitsevien silmäysten vaihtaminen jonkun kanssa
- ilmeily
- huokailu
- vaikeneminen
- selän kääntäminen
- toisen puhuttelun väistäminen
- toisen kohtelemisen, kuin hän olisi ilmaa
- virtuaaliyhteisöstä tai hauskojen sähköpostien jakelulistalta sulkeminen

Hiljaisen kiusaamisen uhrin eivät pidä melua itsestään ja kertovat harvoin, mitä joutuvat kokemaan.

5.1.2.3 Sanallinen kiusaaminen

Sanallinen kiusaaminen on yleensä helpompi huomata kuin hiljainen kiusaaminen. Sanallista kiusaamista on esimerkiksi

- kuiskuttelu
- juorujen levittäminen
- ahdistelu
- pilkkaaminen
- huomauttelua kampauksesta tai vaatteesta
- uhrin sanomisten tai tekemisten jatkuvaa kommentoimista
- kikattelua
- pilkkanauria tai pilantekoa

Sanallinen kiusaaminen voi olla myös

- lappujen lähettelemistä
- lokeroitten töhrimistä
- nimettömien puheluiden soittamista
- Viestejä eri sosiaalisen median kanavissa, WhatsApp-, Snapchat- yms. viestit, tekstiviestit, sähköpostit, puhelinsoitot, nimettömien sähköpostiviestien tai sopimattomien kuvien ja kuvamanipulaatioiden lähettämistä

Nettikiusaamisen muotoja ovat esimerkiksi

- pilkkaavien, uhkaavien tai järkyttävien viestien lähettäminen (usein nimettömänä tai väärällä nimellä)
- nettipäiväkirjojen sisältöjen lainaaminen ja levittäminen
- netissä olevien valokuvien (esim. kuvagallerioiden profiileista) muokkaaminen ja levittäminen
- kiusattavasta luodut kiusasivut
- kiusattavan nimellä tai nimimerkillä sopimattomasti esiintyminen verkkoyhteisöissä

5.1.2.4 Fyysinen kiusaaminen

On helpointa huomata tilanne, jossa lasta/oppilasta kiusataan fyysisesti. Sen voi huomata ulkoisista merkeistä, kuten

- revenneistä vaatteista
- mustelmista jne.

Fyysistä kiusaamista voi olla esimerkiksi

- lyöminen
- potkiminen
- töniminen
- nipistely
- esineillä ja lumipalloilla heittäminen
- toisen housujen alas vetäminen julkisella paikalla

Fyysinen kiusaaminen voi olla myös sitä, että

- kiusaaja ikään kuin sattumalta tönäisee uhriaan tai hänen pulpettiaan
- kiusaaja nipistää ohimennen
- kiusaaja seisoo tiellä
- kiusaaja lyö oven kiinni nenän edestä
- uhrin tavaroita voidaan kätkeä tai hänen koululaukkuaan heitellä luokassa kuin palloa
- uhataan
- kiristetään
- eristetään muista
- pelotellaan

Kiusaaminen voidaan naamioda leikiksi tai urheiluksi. Fyysinen kiusaaminenkin voidaan tehdä niin, ettei sitä juuri huomata – tarkoitushan ei ole jäädä kiinni.

Tyypillisesti tytöt ja pojat kiusaavat eri tavoin. Pojille ovat tyypillisiä aggressiivisen käyttäytymisen suorat, fyysiset ja verbaliset taktiikat, kun taas tytöille luonteenomaisempaa on manipulatiivinen, epäsuora aggressiivisuus.

Kiusaamiselle on tyypillistä, että se tapahtuu yleensä ryhmässä ja perustuu ryhmän jäsenten keskinäisiin sosiaalisiin suhteisiin. Kiusaaminen ei ole pelkästään kiusaajan ja kiusatun välinen tapahtuma.

5.1.2.5 Mikä ei ole kiusaamista

Kiusaamisesta ei ole kysymys silloin, kun kaksi tasaväkistä oppilasta riitelee tai tappelee keskenään. Kiusaamista eivät myöskään ole satunnaiset, milloin keneenkin kohdistuvat hyökkäykset tai huutelut. Tällöin puhutaan usein epäasiallisesta käytöksestä tai väkivaltilanteesta.

5.1.2.6 Kiusaamiseen johtavia tekijöitä

- koulun huono työilmapiiri
- koulukiusaamisen näkymättömyys
- lapsen/nuoren erilaisuus
- ruumiillinen kuritus tai huomiotta jättäminen kotona
- lapsen/nuoren pitää saada purkaa paha olo johonkin toiseen ihmiseen
- kiusaaja on - tai on aikaisemmin ollut - itse koulukiusattu
- pätemisen tarve

5.1.3 Kodin ja koulun välinen yhteistyö

Kodin ja koulun välinen yhteistyö on kiusaamistapauksissa ehdottoman tärkeää. Kotien, vanhempien ja koulun tulisi yhteistoimin pyrkiä ratkaisemaan mahdolliset kiusaamistapaukset. Osapuolten olisi myös erittäin tärkeää pitää mielessä se, että oppilaat/lapset helposti vääristelevät totuutta heihin liittyvissä asioissa.

Kiusaamisen ehkäisy yhteistyössä kotien kanssa

Vanhemmat voivat ehkäistä koulukiusaamista erilaisin toimin. He voivat keskustella kiusaamisesta lapsensa kanssa, vaikka asia ei koskettaisikaan heidän perhettänsä juuri sillä hetkellä. Kiusaamista voi ehkäistä preventiivisesti keskustelemalla paitsi lasten kanssa koulussa myös vanhempien kanssa esimerkiksi vanhempainilloissa kiusaamisesta ja sen seurauksista.

Kuinka vanhemmat voivat käsitellä kiusaamista lastensa kanssa?

- Kertomalla lapselle, että kiusaaminen on aina väärin.
- Eläytymällä pohtimaan miten pahalta, yksinäiseltä ja surulliselta kiusatusta tuntuu. Tämä auttaa lapsen empatiakyvyn kehittymistä.
- Kysymällä, miten lapsi on toiminut tai kuvittelisi toimivansa tilanteessa, jossa hän huomaa jonkun joutuvan toisten kiusaamaksi. Meneekö hän mukaan ja alkaa ilkkua vai vetäytyykö pois, etteivät kiusaajat ottaisi häntäkin silmätikukseen? Toteamalla, että on rohkea teko, jos uskaltaa asettua puolustamaan oppilasta, joka on joutunut toisten syrjimäksi - se on paljon vaikeampaa kuin mukana ilkkuminen.
- Kertomalla, että kiusaamisesta pitää kertoa jollekin aikuiselle, esimerkiksi opettajalle tai vanhemmalle.
- Tukemalla lapsen ystävyssuhteita koulukavereihin, esimerkiksi kutsumalla yhdessä kavereita kotiin.
- Osallistamalla luokan järjestämiin tilaisuuksiin ja tutustumalla muihin vanhempiin. Vanhempien keskinäinen yhteistyö ehkäisee kiusaamista.
- Havainnoimalla herkästi oman lapsen mielialaa. Yksinäisyys ja kiusaamisesta johtuva paha mieli voivat viedä lapsen hymyn ja tehdä hänestä alakuloisen.

Vinkkejä kiusatulle kiusaamisesta kertomiseen

- Etsi läheltäsi yksi aikuinen, johon luotat. Se voi olla KUKA TAHANSA.
- Kerro rehellisesti, mitä on tapahtunut ja miltä sinusta tuntuu. Sano, että tarvitset apua. Ota kaveri mukaan, jos et uskalla mennä yksin.
- Jos puhuminen tuntuu hankalalta, kirjoita lappunen, sähköposti tai viesti.
- Kuka luokkatoverisi voisi olla puolustajasi, kelle voisit puhua? Koulusi tukioppilaat ovat myös sitä varten, että heille voi kertoa asiasta.

5.1.4 Väkivallalta suojaaminen

Jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Tällaisella oppimisympäristöllä tarkoitetaan henkistä ja fyysistä turvallisuutta. Turvallinen ympäristö on edellytys oppilaiden tasapainoiselle kasvamiselle ja hyvälle oppimiselle. Se on myös edellytys henkilökunnan laadukkaalle ja tulokselliselle työskentelylle kouluyhteisössä. Väkivaltaan on syytä puuttua viipymättä. Väkivallan sietäminen tai piilottelu ei ole sallittua, väkivaltaan suhtaudutaan kouluyhteisössä vakavasti. Kuitenkin on syytä pohtia ja käydä yhteisössä keskustelua:

- Mikä on normaalia lasten/oppilaiden pelaamista tai leikkiä? Esimerkiksi miten suhtaudutaan jalkapallopelissä tapahtuneeseen jalkaan osuneeseen potkuun.
- Mikä on lasten riitelyä huomioon ottaen lapsen ikä ja kehitystaso?
- Mikä on tekijän ominaisuus, vamma tai kyky ymmärtää tekonsa seuraus?

5.1.4.1 Ennaltaehkäisy

Koulussa tehdään kaikille kyllin selkeästi selväksi, ettei yhteisössä hyväksytä väkivaltaa missään muodossa. Yhteisössä järjestyssäännöt ja erilliset sopimukset tukevat ymmärrystä siitä mikä on ei-toivottua käytöstä ja mikä rakentaa yhteisöllistä hyvinvointia ja turvallisuutta yksilön tasolla.

Väkivallan ennaltaehkäisevänä toimina ovat lisäksi esimerkiksi seuraavat keinot:

- Kaikki tapahtumat selvitetään. Selvittelyssä käytetään apuna tarvittaessa selvittelymuistiota.
- Aikuiset ovat oppilaiden apuna/tulkkina kun riitoja selvitetään.
- Vuorovaikutustaitojen oppiminen ja harjoittelu ryhmätasolla (luokissa). Vuorovaikutustaitojen harjoitteluun soveltuu useita eri ohjelmia esim. Askeleittain, KiVa, Huomaa Hyvä, Friends, Verso, aggression portaat

- Koulussa opiskellaan ohjatusti ja valvotusti, mutta samalla kasvatetaan vastuuntuntoiseen käyttäytymiseen niin, että väkivaltaa ei tapahdu myöskään silloin, kun aikuinen ei ole välittömässä läheisyydessä.
- Riittävä valvonta siirtymätilanteissa ja välitunneilla. Jos edellä mainituissa tilanteissa tapahtuu ei-toivottua käytöstä, valvontaa lisätään
- Kouluyhteisön tilaa seurataan erilaisin kyselyin esimerkiksi hyvinvointiprofiili, Kiva-kysely, sosiogrammit, kouluterveyskyselyt. Kyselyiden tuloksiin reagoidaan koulukohtaisesti niiden vaatimalla tavalla.
- Ennaltaehkäisevistä toimista ja puuttumismalleista keskustellaan vanhempainilloissa.
- Koulun henkilökunnan, opettajien, ohjaajien ja opiskeluhoルトohenkilöstön havainnot kouluyhteisössä.
- Kummioppilas ja/tai tukioppilastoiminta, kummiluokat
- Ryhmytymisleikit ja toimintamallit uusilla ryhmillä sekä myös lomien jälkeen.
- Oppilaita rohkaistaan kertomaan epäasiallisesta toiminnasta.
- Tiivis, luottamuksellinen ja hedelmällinen yhteistyö vanhempien kanssa rakentaa välitöntä ja yhteisöllistä ilmapiiriä.

5.1.4.2 Oppilaaseen kohdistunut väkivalta

Väkivaltaan puututaan välittömästi

- Aikuinen puuttuu tilanteeseen ensisijaisesti puhumalla. Tarvittaessa aikuinen erottaa osapuolet toisistaan. Jos tilanne ei rauhoitu, kutsutaan paikalle koulun muita aikuisia tai poliisi.
- Oppilas toimitetaan tarvittaessa terveydenhoitajalle tai lääkäriin.
- Osapuolet erotetaan toisistaan eri tiloihin aikuisen valvonnassa.
- Väkivaltilanteesta ilmoitetaan rehtorille. Rehtori päättää jatkotoimenpiteistä (lastensuojeluilmoitus, rikosilmoitus) ja kurinpitotoimista (jälki-istunto, kirjallinen varoitus, määräaikainen erottaminen). Rehtori voi evätä turvallisuutta vaarantavan oppilaan opetukseen osallistumisen jäljellä olevan koulupäivän ajaksi sekä tarvittaessa seuraavaksi päiväksi.
- Molempien osapuolten huoltajiin ollaan yhteydessä. Tarvittaessa huoltajat pyydetään koululle.
- Paikalla ollut aikuinen (tai rehtori) tekee turvallisuusilmoituksen (läheltä piti/poikkeamailmoitus)
- Tarvittaessa osapuolet ohjataan opiskeluhoルトopalveluihin tai muuhun hoitavaan tahoon.
- Huoltajat voivat asianosaisten huoltajana tehdä poliisille tutkintapyyntöön riippumatta siitä, tekeekö koulu sen tai jättääkö tekemättä.

5.1.4.3 Väkivallan tekijä on aikuinen

Kysymyksessä on rikos ja sitä selvittää poliisi.

5.1.4.4 Koulun aikuiseen kohdistunut väkivalta

Väkivaltaan puututaan aina ja ensisijaisesti pyritään rauhoittamaan tilanne. Paikalle kutsutaan aina viipymättä toinen aikuinen.

- Jos tilanne ei rauhoitu koulun keinoin, paikalle kutsutaan poliisi. Toimenpiteessä huomioidaan lapsen ikä ja kehitystaso.
- Tapahtuneesta ilmoitetaan viipymättä rehtorille. Rehtori (tai opettaja) päättää jatkotoimenpiteistä (lastensuojeluilmoitus, rikosilmoitus) ja kurinpitotoimista (jälki-istunto, kirjallinen varoitus, määräaikainen erottaminen). Rehtori voi evätä turvallisuutta vaarantavan oppilaan opetukseen osallistumisen jäljellä olevan koulupäivän ajaksi sekä tarvittaessa seuraavaksi päiväksi.
- Uhri ohjataan työterveyshuoltoon tai lääkäriin.

- Jos tekijä on oppilas, huoltajiin ollaan heti yhteydessä. Toimenpiteessä huomioidaan lapsen ikä ja kehitystaso.
- Paikalla ollut aikuinen tai rehtori tekee turvallisuusilmoituksen (läheltä piti/poikkeamailmoitus).
- Tarvittaessa rehtori järjestää neuvottelun (uhri, tekijä, huoltajat, opiskeluhoillon henkilöstö).
- Tarvittaessa tekijä ohjataan yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon.

5.1.4.5 Koulun aikuisen nimittely, solvaava puhe tai väkivallalla uhkailu

Koulun aikuiseen kohdistuneeseen nimittelyyn, solvaavaan puheeseen tai väkivallalla uhkailuun puututaan aina.

- Jos tekijä on oppilas, puheista ilmoitetaan huoltajalle.
- Tapauskohtaisesti on harkittava, onko kysymyksessä kunnianloukkaus (rikoslaki). Siinä tapauksessa asianomainen voi tehdä asiasta tutkintapyynnön poliisille.
- Laittoman uhkauksen seurauksena kohde saattaa tuntea turvallisuutensa olevan uhattu. Jos opettajaa uhataan ja hänellä on perusteltu syy pelkoonsa, hän voi tehdä asiasta tutkintapyynnön poliisille.
- Rehtori, uhri tai paikalla ollut aikuinen tekee turvallisuusilmoituksen (läheltä piti/poikkeamailmoitus)
- Jos tilanteesta tehdään tutkintapyyntö, rehtori on yhteydessä oppilaan huoltajaan, jos tekijä on oppilas.
- Tarvittaessa tekijä (oppilas) ohjataan yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon.
- Tarvittaessa mm. työsuojelu ja/tai työterveys antavat ammattiapua.

Liite: SELVITTELYMUISTIO

Selvittelymuistio on työväline, sen selvittämiseksi, mitä tässä käsillä olevassa tilanteessa tai konfliktissa on tapahtunut ja kuka on mitäkin tehnyt. Selvittelymuistion käyttö tukee yksittäisen konfliktin tai tapahtuman selvittämistä. Muistion käyttö selvittelyn tukena perustuu koulun toimintakulttuurissa annettuun ohjaukseen ja ohjeistukseen; käyttö harkinnan mukainen, ei velvoittava. Selvittelymuistio itsessään ei ole kurinpitotoimi.

Tapahtumapäivämäärä _____.____20____ (selvittelypäivämäärä jos eri päivä _____.____20____)

Tapahtumien selvittelyyn osallistuneet:

Tapahtumien kuvaus:

Tehdyt virheet:

Jatkotoimenpiteet ja mahdolliset ojentamiset/kurinpitotoimet:

Koulun osalta tapahtuman selvittely on loppuun käsitelty:

KYLLÄ

EI; jatkuu (miten?)

JAKELU: Tapahtumiin osallistuneiden huoltajat, rehtori

5.1.5 Häirinnän ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen

Suunnitelmassa käytetyillä termeillä 'oppilaitos' tarkoitetaan kouluja ja oppilaitoksia sekä 'opiskelijalla' oppilaita ja opiskelijoita.

5.1.5.1 Seksuaalinen häirintä käsitteenä

Seksuaalisessa häirinnässä on kysymys lapsen tai nuoren altistamisesta ikään kuulumattomalle seksuaalisuudelle, joka loukkaa hänen psyykkistä tai fyysistä koskemattomuuttaan. Sillä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä. Vakavimmillaan se voi muuttua seksuaaliseksi väkivallaksi ja rikolliseksi teoksi. Häirinnälle on tyypillistä sen toistuvuus (voi olla myös yksittäinen teko).

Seksuaalinen häirintä voi ilmetä seuraavin tavoin:

- seksuaalisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- epäasialliset seksuaaliset puheet, kaksimielliset vitsit sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- epäasialliset seksuaaliset sisällöt eri sosiaalisen median kanavissa, WhatsApp-, Snapchat- yms. viestit, tekstiviestit, sähköpostit, puhelinsoitot
- fyysinen koskettelu ja lähentely
- sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset
- seksuaalirikos kuten raiskaus, sen yritys tai seksuaalinen ahdistelu

Käsitys fyysisen vuorovaikutuksen muodoista ja sopivista rajoista on kulttuuri- ja yksilökohtaista. Fyysinen läheisyys voi ilmentää välittämistä ja huolenpitoa, lohduttaa ja luoda turvallisuudentunnetta. Moneen oppiaineeseen kuuluu, että opettaja tai opiskelija voivat koskettaa toista opiskelijaa. Olennaista on, että fyysinen kosketus ei seksualisoidu eikä sitä koeta kiusallisen, pakottavana tai epämiellyttävänä.

Lainsäädäntö velvoittaa puuttumaan:

Oikeus turvalliseen oppimisympäristöön

- Perusopetuslaki (628/1998), lukiolaki (629/1998) ja laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017)
- Suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)
- Seksuaalinen häirintä on tasa-arvolaisissa kiellettyä syrjintää
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
- Yhdenvertaisuuslaki kieltää häirinnän yhdenvertaisuuslain mukaisten syrjintäperusteiden, kuten alkupeuran, seksuaalisen suuntautumisen, kielen, uskonnon, vammaisuuden tai terveydentilan, perusteella.
- Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
- Terveystieteidenhuoltolaki velvoittaa tarkastamaan kolmen vuoden välein koulujen ympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä psykososiaalisen hyvinvoinnin. Tarkastus kattaa myös seksuaalisen häirinnän ja siihen liittyvät toimintatavat.
- Terveystieteidenhuoltolaki (1326/2019)
- Seksuaalinen häirintä voi johtaa huomautukseen, varoitukseen tai palvelussuhteen päättämiseen.
- Laki kunnallisesta viranhaltijasta (304/2003), valtion virkamieslaki (750/1994) ja työsopimuslaki (55/2001)
- Seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädettyjä tekoja ovat muun muassa raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta ja lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin. Sen lisäksi seksuaalinen häirintä voi olla kunnianloukkausrikos.
- Rikoslaki (39/1889)

5.1.5.2 Oppilaitoksen henkilöstöllä on ensisijainen vastuu yhteisön hyvinvoinnista

Kaikkien oppilaitoksessa opiskelijoiden kanssa työskentelevien sekä opiskeluhoルトopalveluista vastaavien on tehtävissään edistettävä

- Opiskelijoiden ja yhteisön hyvinvointia sekä
- Yhteistyötä kotien kanssa.

Hyvinvoinnin edistäminen tarkoittaa velvollisuutta ennaltaehkäisevään työhön sekä velvollisuutta puuttua havaitsemiinsa häirintä- ja ongelmatilanteisiin. Jokainen seksuaalista häirintää havainnut tai siitä tiedon saanut oppilaitoksen henkilöstöön kuuluva huolehtii siitä, että asiaa lähdetään selvittämään viipymättä.

Oikeus luovuttaa ja saada tietoja

- Perusopetuksessa ja lukiossa opiskelijan opiskeluhoルトtyöhön osallistuvilla on salassapidon estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskelijan opettajalle, rehtorille ja tämän opetuksesta vastaavalle viranomaiselle opiskelijan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot.
- Seksuaalista häirintää koskeva tieto edellyttää useimmiten tiedon välittämistä. Arvion siitä, onko seksuaalista häirintää koskeva tieto opetuksen asianmukaisen järjestämisen tai turvallisuuden varmistamisen kannalta välttämätön, tekee se, jonka hallussa tieto on.
- Alle 18-vuotiaaseen opiskelijaan kohdistunut seksuaalirikosepäily ilmoitetaan poliisille ja lastensuojeluun
- Epäselvissä tilanteissa voi konsultoida ilman nimiä poliisia ja lastensuojelua ja kysyä neuvoa tilanteeseen
- Perusopetuksessa rehtorin ja opettajan tietoon tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta ilmoitetaan niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle

Nimetön ilmoittaminen?

- Seksuaalisen häirinnän selvittämisen kannalta nimetön ilmoitus ei ole hyvä lähtökohta.
- Tilanteeseen puuttuminen tehokkaasti edellyttää asian selvittämistä osapuolten kesken, jota nimetön ilmoitus ei aina mahdollista.
- Jos oppilaitoksen kyselyissä tai kurssipalautteissa tulee esiin nimettömiä ilmoituksia koskien seksuaalista häirintää, tulee oppilaitoksessa kuitenkin selvittää käytettävissä olevin keinoin tilannetta.
- Opiskelijoille on hyvä selventää, että oppilaitoksen keinot ryhtyä toimenpiteisiin nimettömien ilmoitusten johdosta, ovat rajalliset.

Rehtori

Rehtori vastaa viime kädessä johtamansa oppilaitoksen opiskeluympäristön turvallisuudesta. Vastuu edellyttää henkilöstön ohjausta ja valvontaa sekä havaittuihin epäkohtiin ja rikkeisiin puuttumista.

Ennaltaehkäisy

- Kaikki säännöksissä ja määräyksissä edellytetyt oppilaitostasoiset suunnitelmat on tehty.
- Oppilaitoskohtainen opiskeluhoルトoryhmä on asetettu.
- Kouluyhteisön- ja opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuus tarkastetaan monialaisesti, niitä seurataan ja niistä raportoidaan.
- Henkilöstölle annetaan tarvittavat ohjeet seksuaalisen häirinnän tunnistamiseksi sekä häirintään puuttumiseksi ja siihen liittyviksi ilmoitusmenettelyiksi.

- Opiskelijoille ja huoltajille tiedotetaan, miten seksuaaliseen häirintään puututaan ja kenelle voi ilmoittaa, mikäli seksuaalista häirintää ilmenee (mahdollinen yhteyshenkilö/-henkilöt).

Puuttuminen, jos seksuaalisesta häirinnästä epäillä oppilaitoksen henkilöstöön kuuluvaa:

- tapahtumankulku selvitetään, kaikkia osapuolia kuullaan ja arvioidaan, onko häirintää tapahtunut sekä päätetään toimenpiteistä ja seurannasta
- jos häirintä on vakavaa tai jos lievempi häirintä jatkuu selvittelyn jälkeen, tehdään tarvittavat palvelussuhdetta koskevat päätökset (varoitusta ja viime kädessä palvelussuhteen päättäminen)

Puuttuminen, jos seksuaalisesta häirinnästä epäillä oppilaitoksen opiskelijaa:

- tapahtumankulku selvitetään, kaikkia osapuolia kuullaan ja arvioidaan, onko häirintää tapahtunut sekä päätetään toimenpiteistä ja seurannasta
- häirintään syyllistyneelle opiskelijalle määrätään kurinpitoseuraamus

Häirinnän kohteeksi joutunut ja häirintään syyllistynyt ohjataan

- yksilökohtaisten opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalvelujen tai
- koulu- tai opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin ja
- palvelujen vaikutuksia seurataan

Seksuaalinen häirintä työpaikalla^[1]

Opettaja

Opettaja antaa opetussuunnitelman mukaista opetusta, kasvatusta ja ohjausta. Opettaja vastaa opetusryhmänsä turvallisuudesta ja hyvinvoinnista sekä osaltaan kouluyhteisön hyvinvoinnista.

Ennaltaehkäisy

- Perehtyy opetuksen järjestäjän opiskeluhoルトosuunnitelmaan ja osallistuu oppilaitoskohtaisen opiskeluhoルトoryhmän työskentelyyn.
- Seuraa opiskelijan yksilöllistä hyvinvointia ja oppimista sekä havainnoi muutoksia.
- On kiinnostunut opiskelijan kuulumisista ja keskustelee hänen kanssaan huolesta kahden kesken.
- On tarvittaessa yhteydessä alaikäisen opiskelijan kotiin.

Opetustilanteet

- Luo turvallisen ja rauhallisen ilmapiirin sekä huolehtii mm. tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjaannuttamisesta.
- Toteuttaa sukupuolitietoista opetusta.
- Seksuaalisen häirinnän ehkäiseminen aihealueena sisältyy
- Laaja-alaiseen osaamiseen (erityisesti itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä monilukutaito).
- Monien oppiaineiden tavoitteisiin ja sisältöihin (kuten terveystiedon, liikunnan, yhteiskuntaopin, äidinkielen ja kirjallisuuden sekä katsomusaineiden).

Puuttuminen

- Ilmoittaa rehtorille tietoonsa tulleesta oppilaitoksessa tapahtuneesta opiskelijaan kohdistuneesta seksuaalisesta häirinnästä.
- Voi rajatusti konsultoida opiskeluhoillon henkilöstöä opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhoillon tarpeesta (sekä luovuttaa tässä yhteydessä salassapidon estämättä opiskeluhoillon järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömiä tietoja).
- Ohjaa opiskelijan (häirinnän kohteeksi joutuneen ja häirintään syyllistyneen) tarvittaessa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin.
- On velvollinen ottamaan yhteyttä opiskeluhoillon psykologiin tai kuraattoriin (yhdessä opiskelijan kanssa) todetessaan palveluiden tarpeen sekä luovuttaa salassapidon estämättä tuen tarpeen arvioimiseen tarvittavat tiedot.
- Kutsuu tarvittaessa koolle yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän huomioiden kokoonpanon tapauskohtaisen harkinnan ja sen edellyttämän suostumuksen.

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoiltoryhmä

Monialainen oppilaitoskohtainen opiskeluhoiltoryhmä vastaa oppilaitoksen opiskeluhoillon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Opiskeluhoiltoryhmän työn kohteena on ryhmä, luokka, yhteisö ja opiskeluympäristö. Ryhmässä asioita käsitellään yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla.

- Suunnittelee ja koordinoi oppilaitoksen hyvinvointityötä
- Kokoaa yhteisön hyvinvointia koskevaa tietoa eri lähteistä ml. seksuaalisen häirinnän esiintyvyyttä.
- Seuraa ja arvioi yhteisön ja ryhmien hyvinvoinnin tilaa sekä yhteisöllisen hyvinvointityön vaikuttavuutta.
- Tiedottaa opiskeluhoillosta, sen toimintatavoista ja käytänteistä opiskelijoille, huoltajille, oppilaitoksen henkilöstölle ja yhteistyökumppaneille.

Opiskeluhoillon palvelujen henkilöstö

Opiskeluhoillon psykologin, kuraattorin, terveydenhoitajan ja lääkärin tehtäviin kuuluvat sekä yhteisöllinen että yksilökohtainen opiskeluhoiltotyö. Psykologin ja kuraattorin palvelut tukevat opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa edistetään opiskelijan terveyttä fyysistä ja psyykkistä kasvua ja kehitystä sekä hyvinvointia ja opiskelukykyä. Opiskelijalle opiskeluhoillon palvelujen käyttö on aina vapaaehtoista.

- Tiedottaa omasta tehtäväkuvasta, saavutettavuudesta ja yhteystiedoista opiskelijoille, huoltajille ja oppilaitoksen henkilöstölle.
- Opiskelijalla tulee olla mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti psykologin tai kuraattorin kanssa seitsemän oppilaitoksen työpäivän kuluessa pyynnöstä tai asian ollessa kiireellinen, samana tai seuraavana oppilaitoksen työpäivänä.
- Ohjata opiskelija tarvittaessa saamaan muita opiskeluhoillon palveluja tai muuta erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa.
- Perusopetuksessa tarjota kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsy tarvittaessa ilman ajanvarausta.
- Toisen asteen koulutuksessa tarjota opiskelijalle välitön yhteys opiskeluterveydenhuoltoon virka-aikaan ja opiskelijalle tarvittava sairaanhoito sekä mielenterveys- ja seksuaaliterveyspalvelut.
- Perehtyy opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelmaan ml. seksuaalista häirintää koskevaan suunnitelmaan
- Toteuttaa oppilaitoksen ennalta ehkäisevää ja yhteisöllistä työtä ryhmä-, luokka- ja yhteisötasolla.

- Selvittää tietoonsa tullutta seksuaalista häirintää sekä tarjota tukea, apua ja ohjata hoitoon opiskelijan yksilöllisen tarpeen mukaisesti:
- Arvioi ja ottaa huomioon opiskelijan itsenäisen asiakkuuden sekä opiskeluhoollossa tämän iän, kehitystason ja muiden edellytysten mukaisesti.
- Olla tarvittaessa yhteydessä opiskelijan huoltajiin huomioiden em. mahdollisen itsenäisen asiakkuuden ja sen edellyttämän suostumuksen yhteydenottoon.
- Tarjota muille opiskeluhoollon toimijoille (ml. opettajat) konsultatiivista tukea yksilökohtaisen opiskeluhoollon tarpeen arvioimiseksi ja opiskelijan tukemiseksi.
- Tuoda yleisellä tasolla keskusteluun yhteisössä tapahtunut seksuaalinen häirintä ja näin auttaa omalta osaltaan ennalta ehkäisemään sitä jatkossa.
- Täydentää omalla erityisosaamisellaan oppiaineiden, kuten terveystiedon, opetusta.

Oppilas / opiskelija

Opiskelijan on käyttäydyttävä asiallisesti, muita kiusaamatta ja syrjimättä sekä toimittava siten, ettei hän vaaranna muiden oppilaiden, koulu yhteisön tai opiskelu ympäristön turvallisuutta ja terveyttä. Oppilaitos yhteisössä jokaisen toiminta vaikuttaa myös toisten kokemaan hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Opiskelijoille tulee kertoa, mistä ja miten he voivat hakea apua joutuessaan seksuaalisen häirinnän kohteeksi.

Ohjeistusta oppilaille ja opiskelijoille

- Jos havaitset seksuaalista häirintää tai joudut sen kohteeksi, ilmaise häiritsijälle, miltä hänen käyttäytymisensä tuntuu ja pyydä häntä lopettamaan.
- Jos et voi tai halua ottaa yhteyttä häiritsijään tai jos häirintä kielloista huolimatta jatkuu, ilmoita siitä aikuiselle.
- Ilmoita oppilaitoksen aikuiselle myös havaitsemasi muihin kohdistuva seksuaalinen häirintä.
- Kirjaa ylös jatkokäsittelyä varten:
  - aika ja paikka, jolloin häirintää on tapahtunut
  - keitä on ollut läsnä tilanteessa
  - mitä tilanteessa tapahtui ja
  - säilytä mahdolliset todisteet (esimerkiksi. some-, teksti- ja sähköpostiviestit)
- Käytä oikeuttasi opiskeluhoollon palveluihin, jotka ovat vapaaehtoisia ja luottamuksellisia (Huom! Ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluun ja poliisille tilanteen vaatiessa)
- Opiskelijan toivomukset ja mielipiteet otetaan aina huomioon opiskeluhoollon toimenpiteissä.
- Myös alaikäisellä on opiskeluhoollossa itsenäinen asema suhteessa huoltajaan (opiskelijan kyky arvioida asia ja ottaa siitä vastuu).

Huoltaja

Opetus ja kasvatus järjestetään alaikäisen opiskelijan osalta yhteistyössä huoltajien kanssa.

- Keskustele lapsen ja nuoren kanssa hänen kaverisuhteistaan koulussa, vapaa-aikana ja netissä, koska merkittävä osa heihin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä tapahtuu vapaa-ajalla.
- Opetelkaa yhdessä lapsen ja nuoren kanssa mediataitoja.
- Seuraa sosiaalisen median ympäristöjä, joissa lapsesi vierailee ja keskustelkaa yhdessä verkossa tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä.
- Rajoita tarvittaessa netin käyttöä.

- Mikäli lapsen tai nuoreen on kohdistunut oppilaitoksessa seksuaalista häirintää, huoltajan tulee olla yhteydessä opettajaan tai rehtoriin, jotta oppilaitos voi puuttua asiaan ja suojata opiskelijoita heidän turvallisuuttaan uhkaavilta tekijöiltä.

5.2 Toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa (Kriisisuunnitelma)

5.2.1. TIEDOTTAMINEN

5.2.1.1 Tiedottaminen kriisitilanteessa

Rehtorin tehtävät kriisitilanteessa:

- tiedota opetuspäällikköä ja sivistysjohtajaa tapahtuneesta
- kutsu kriisiryhmä avuksi
- informoi opettajakuntaa ja muuta koulun henkilökuntaa tapahtuneesta
- anna opettajalle ohjeita ja oikeata tietoa tapahtuneesta huhujen ehkäisemiseksi
- pysy henkilöstön ja oppilaiden tavoitettavissa
- kaikki pelastustoimea koskevat kysymykset ohjataan pelastusjohtajalle tai poliisille

5.2.2. TOIMINTAMALLEJA ERILAISSA KRIISITILANTEISSA

5.2.2.1 Oppilaan kuolemantapaus

- Kun tieto kuolemantapauksesta tulee koululle, tiedon vastaanottaja siirtää tiedon välittömästi rehtorille, joka selvittää tosiasiat, mitä on tapahtunut.
- Rehtori pyytää lupaa tai sopii huoltajien kanssa asian käsittelystä koulussa.
- Rehtori kokoaa kriisiryhmän koolle ja suunnittelee käytännön toimenpiteet.
- Rehtori kertoo tapahtuneesta luokanopettajalle/-valvojalle ja muulle henkilökunnalle, jotta opettajat osaavat vastata oppilaiden mahdolliseen keskustelun ja tuen tarpeeseen.
- Luokanopettaja/-valvoja kertoo tapahtuneesta oman luokan oppilaille.
- Tapahtuneesta tulee puhua avoimesti ja konkreettisesti. Oppilaiden on saatava puhua siitä, mitä he ajattelevat ja tuntevat.
- Koulun muut luokanopettajat/-valvojat kertovat tapahtuneesta omille luokilleen, mikäli se katsotaan kriisiryhmässä aiheelliseksi.
- Opettajat tiedottavat myös mahdollisuudesta lisäkeskusteluihin esimerkiksi opiskeluhooltohenkilöstön (kriisiryhmän jäsenten) kanssa.
- Kun kaikille luokille on kerrottu tapahtuneesta, lippu nostetaan puolitankoon.
- Oman luokan tai koko koulun oppilaita tiedotetaan. Teksti voi olla esimerkiksi seuraavanlainen:

Koko koulun tiedote

Olemme suruksemme saaneet tänään tietää, että XX koulun oppilas on (koska) menehtynyt (miten, esim. tapaturmaisesti). Tämä suru-uutinen koskettaa luonnollisesti meitä kaikkia. Meidän kaikkien ajatukset ovat perheen ja läheisten kanssa. Luokkatovereille tapahtuma on varmasti järkyttävä ja tunteita herättävä. Keskustelemme asiasta tulevana päivinä koulussa oppilaiden tuntemuksia seurailleen. Opiskeluhoolto osallistuu asian käsittelyyn koululla. Toivomme, että käsittelette asiaa myös kotona ja seuraillette lapsenne vointia. Tarpeen vaatiessa voitte olla yhteydessä koulun opiskeluhooltohenkilöstöön.

Mäntsälässä x.x.xxxx

*nimi
rehtori*

*nimi
opetuspäällikkö*

- Kouluyhteisö huomioi omaiset sopivaksi katsomallaan tavalla.
- Oppilaan luokassa voidaan järjestää muistotilaisuus.
- Mieluiten tilaisuus järjestetään heti seuraavana päivänä, tarvittaessa seurakunnan kanssa yhteistyössä.

5.2.2.2 Henkilökuntaan kuuluvan kuolemantapaus

- Välittömästi kuolemantapauksen jälkeen rehtori kertoo tapahtuneesta henkilökunnalle.
- Luokanvalvojat kertovat tapahtuneesta oppilaille.
- **Jos oma luokanvalvoja on kuollut, luokalle tuttu opettaja kertoo tapahtuneesta.**
- Asiasta puhutaan avoimesti ja konkreettisesti. Oppilaiden täytyy saada puhua siitä, mitä he ajattelevat ja tuntevat.
- Kun kaikille on kerrottu asiasta, lippu nostetaan puolitankoon.
- Rehtori kutsuu kokoon koulun kriisiryhmän. Ryhmä suunnittelee käytännön toimenpiteet.
- Rehtori ilmoittaa opetuspäällikölle kuolemantapauksesta.

- Oppilaat saavat lyhyen kirjallisen viestin kotiin vietäväksi. Teksti voi olla esimerkiksi seuraava:

Luokka _____ on surukseen saanut tänään kuulla, että _____ on kuollut. Tämä koskettaa luonnollisesti meitä kaikkia. Luokan oppilaille järkytys on kuitenkin suurin. Tämän vuoksi keskustelemme tapahtumasta lähipäivinä. Seurakunta osallistuu koululla järjestettävään muistotilaisuuteen. Jos tarvitsette lisätietoja, voitte ottaa meihin yhteyttä.

Mäntsälässä _____/_____/_____

Luokanvalvoja

Rehtori

- Muistotilaisuus koululla pidetään mieluiten jo samana päivänä kuin tieto on saatu.
- Omalle luokalle voidaan järjestää myös erillinen muistotilaisuus. Seurakunta auttaa tilaisuuden suunnittelussa ja järjestelyissä.
- Henkilökuntapalavereissa keskustellaan kuolemantapauksen aiheuttamista järjestelyistä, kuten kontakteista omaisiin.

5.2.2.3 Oppilas menettää läheisensä

- Kun koulussa saadaan kuulla tapahtumasta, **omaisilta kysytään**, kerrotaanko asiasta luokan oppilaille. Perheen kanssa sovitaan, kuinka tapahtumaa luokan kanssa käsitellään.
- Oppilaita valmistetaan siihen, että läheisensä menettänyt oppilas voi olla tavallista haavoittuvampi. Opettaja pitää huolta oppilaasta ja seuraa hänen hyvinvointiaan. Tarvittaessa opettaja ohjaa oppilaan asian opiskeluhooltoryhmän jäsenille.
- Rehtori yhdessä opettajien kanssa päättää, kuinka perhettä muistetaan esim. surunvalittelulla tai kukilla.

5.2.3 ONNETTOMUUDET KOULUSSA

Jokaisella koulussa toimivalla (kaikilla ihmisillä) on itsellään ensisijainen vastuu tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäisystä sekä omasta ja ympäristönsä turvallisuudesta huolehtimisesta. Pelastuslaissa on useita jokaiselle säädettyjä varautumis- ja toimintavelvoitteita. Näitä ovat esimerkiksi yleinen huolellisuusvaatimus tulen käsitelyssä, avotulen teon rajoitukset ja jokaisen velvollisuus hätäilmoituksen tekemiseen.

Koulun turvallisuuskansiossa määritellään toimintakäytänteet vaarojen ja riskien arviointiin sekä niistä johdettuihin suunnitelma- ja toimintaohjeistukseen. Rakennusten omistajilla ja haltijoilla sekä toiminnanharjoittajilla on velvollisuus ehkäistä tulipaloja ja muita onnettomuuksia sekä varautua vaaratilanteisiin. Velvollisuudesta käytetään nimitystä omatoiminen varautuminen.

5.2.3.1 Onnettomuuspaikalla

- Ensimmäisenä paikalle tuleva hälyttää apua (YLEINEN HÄTÄNUMERO 112).
- Ylimääräiset oppilaat pidetään poissa onnettomuuspaikalta.
- Kriisiryhmän jäsenet pyydetään tarvittaessa apuun.
- Silminnäkijöiden tai ensimmäisenä paikalla olijoiden nimet kirjataan ylös myöhempiä keskusteluja varten.

5.2.3.2 Tiedottaminen

- Koteihin lähetetään Wilman kautta tiedote tapahtuneesta.
- Rehtori kertoo asiasta henkilökunnalle ja ottaa sen jälkeen yhteyden opetuspäällikköön.
- Luokanvalvojat kertovat tapauksesta luokilleen. Asiasta puhutaan suoraan ja konkreettisesti. Oppilaita kannustetaan keskustelemaan tunteistaan ja ajatuksistaan.
- Turhien huhujen välttämiseksi huoltajia kannattaa tiedottaa aina, jos pelastushenkilöstöä ja / tai –kalustoa käy koululla. Oppilaille tiedotetaan tapahtuneesta kuuluttamalla.

5.2.3.3 Jälkityö

- Oppilaat reagoivat onnettomuuteen eri tavoin. Oppilaiden poissaoloja seurataan onnettomuuden jälkeen. Reagointi voi tapahtua vasta jonkin ajan kuluttua tapahtumasta.
- Jos joku oppilaista on loukkaantunut ja joutuu olemaan pitkään sairaalassa, luokanvalvoja pitää yhteyttä oppilaan perheeseen. Jos oppilas on loukkaantunut pysyvästi, koulun kriisiryhmän / opiskeluhooltotyöryhmän hyödyntäminen on tärkeää oppilaan palatessa luokka- ja kouluyhteisöön.

^[1] Pyykkönen, Minea - Pyykkönen, Mikko 2019: Seksuaalinen häirintä työpaikalla, s. 117.

6. LIITTEET

Liite 1: Lukion opiskeluhoillon kokonaistarve henkilötöyvuosina

PERUSKOULUJEN OPPILASMÄÄRÄ lv. 2023-2024 (vuosiluokkien 2-9 oppilasmäärät tilastointipäivältä 20.9.2022)												psykologi- resurssitarve	kuraattori- resurssitarve	terveydenhoitaja- resurssitarve	lääkäri- resurssitarve
Koulu	Valmistava	1 lk	2 lk	3 lk	4 lk	5 lk	6 lk	7 lk	8 lk	9 lk	Yhteensä				
Ehnoos									150	140	415	0,6	0,6	0,8	0,2
Hepola		34	20	32	17	25	18	40	4	9	170	0,4	0,4	0,4	0,1
Hirvihaara		14	12	10	12	12	10	17			73	0,3	0,3	0,2	0,1
Hyökännur	2	51	36	41	38	35	47	38			237	0,4	0,6	0,5	0,15
Kirkonkylä	5	36	35	32	30	38	30	26			196	0,2	0,4	0,4	0,1
Myllymäki	9	50	49	45	41	51	48	48			291	0,4	0,4	0,6	?
Numminen		17	19	26	23	27	31	19			145	0,2	0,2	0,2	?
Ohkola		12	17	14	16	13	15	19			94	0,1	0,1	0,1	?
Riihenmäki	1	45	43	42	46	51	47	58	125	126	657	1	1	1	0,3
Saari		16	9	17	12	15	15	20			88	0,2	0,2	0,2	?
Salinkaa		10	15	19	19	19	24	14			110	0,3	0,2	0,2	0,1
Sääksjärvi		11	10	11	7	19	13	14			74	0,2	0,4	0,1	0,1
Yhteensä	17	296	265	295	264	309	304	317	279	275	2550	4,3	4,8	4,7	1,15
	17		265	289	261	305	298	313	279	275	2302				
Mäntsälän lukio		265										0,4	0,4	0,4	0,1
												4,7	5,2	5,1	1,25
												5,04	5,49		